

**İSTANBUL'DA
PIYALE PAŞA
TÜRBESİ VE
LAHİTLERİ ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA**

Doç. Dr.
Yıldız DEMİRİZ

Kaptan-ı Derya ve Vezir Piyale Paşa'nın türbesi, İstanbul'da, Kasımpaşa ile Okmeydanı arasında kendi adına yaptırdığı ve yakın zamana kadar gözlerden uzak kalan külliyesinin bir parçasıdır. Bugün külliye çevre yolundan kolaylıkla ulaşılabilir ve bugün ayakta olan cami ve türbeden başka, medrese, tekke, hamam, şadırvan gibi yapılardan meydana geliyordu⁽¹⁾. Bunlardan medrese ve tekkeden görünür iz pek de kalmamasına karşılık külliyeyle ilgili, belki de hamam olduğunu sandığımız bir yapı harap halde günümüze gelmiştir⁽²⁾.

Piyale Paşa külliyesinin mimarı tartışma konusudur. Gayet kesin bir şekilde Mimar Koca Sinan'a maleden kaynak ve yayınlar yanısıra⁽³⁾ hiçbir şekilde onun eseri olamayacağını ileri sürenler⁽⁴⁾ veya öğrencilerinin olduğunu kabul edenler vardır⁽⁵⁾. Mimar Sinan'ın eserlerinin listesini veren tezkirelerden sadece birinde, Tuhfet el-Mimarîn'de külliye zikredilmiştir⁽⁶⁾. Buna dayanarak Sinan'ın eseri olduğunu kesinlikle söylemek zor ise de büsbütün inkâr etmek de olanaksızdır. Üslûbuna ve iyi çözümlenmemiş bazı mimarî problemlere bakarak, külliye mimarının, Sinan'

- 1) Hüseyin Ayvansarayî, **Hadikatü'l - cevami**, İstanbul 1281, C. II, s. 25 - 28; Mehmet Rauf, **Mirat-ı İstanbul**, İstanbul 1314, s. 510 - 12.
- 2) Bu yapıyı ve külliyesinin diğer yapıları hakkında bazı problemleri de havi bir çalışmayı programlamış bulunuyoruz.
- 3) O. Aslanapa, **Turkish Arts and Architecture**, London 1971, s. 225; M. Sözen ve başkaları, **Türk Mimarîsinin gelişimi ve Mimar Sinan**, İstanbul, 1975, s. 186 da bu fikri benimsenler.
- 4) E. Egli, **Sinan, der Baumeister osmanischer Glanzzeit**, Zürich 1954, s. 126 da Sinan'ın eseri olmasının niç bir şekilde bahis konusu olmadığını kesin bir dille söyler.
- 5) A. Stratton, **Sinan**, London 1972, s. 247 de yardımcılarının eserine Sinan'ın sahip çıkmakla suçlanmış olabileceğini, Piyale Paşa Camii'yle ilgili olarak söyler.
- 6) A. Batur, «Sinan'a ait yapıların listesi», **Mimarlık**, Kasım 1967, s. 38; S. Güvenal, **Tezkirelerdeki yapı listesine göre Mimar Koca Sinan'ın eserlerinin karşılaştırılması**, İstanbul 1966 - 1967, (I. Ü. Edebiyat Fakültesi, Basılmamış lisans tezi), s. 64 ve 226 - 228.

in yardımcılarından olduğunu ve onun gözetiminde çalıştığını kabul etmek şimdilik en akla yakın gelen yoldur.

Türbenin Mimarisi :

1578 de ölen Piyale Paşa'nın (?) türbesi, caminin haziresinde, kible duvarına yakın bir yerde bulunmaktadır. Türbedeki sanduka ve lahitler, sağ yanları kibleye bakacak şekilde yerleştirilmiştir ve yapının eksenine uymazlar. Bundan da yapının kible yönünden biraz sapmış olduğu anlaşılmaktadır.

Türbe bugün düzgün kesme küfeki taşından, sade bir sekizgen yapıdan ibarettir. Sekizgen kasnak üzerine oturan kubbesi ile birlikte türbe oldukça basıktır. Toplam yüksekliği genişliğini aşmaz. Gerek duvarlar, gerekse kasnak, sade profilli bir kornişle sınırlandırılmıştır. İki katlı bir cephe düzeni içinde üstte her yüzeyde sivri kemerli, alçı şebekeli birer pencere, aşağıda ise sivri hafifletme kemerleri altında basit mermer söveli dikdörtgen pencereler vardır. Alt kat pencerelerin demir parmaklıkları orijinal veya orijinalinin benzeri olmalıdır. Girişin sağ ve solundaki duvarlarda alttaki pencerelerin yerini dolaplar aldığından buralarda açıklık yoktur. Duvara göre hafif çıkıntılı girişte, basık bir hafifletme kemeri, kapının nöbetleşe gri ve beyaz mermerden basık kemeri üstünde yer alır. Söveler beyaz mermerden ve sadedir. İç yanlarındaki basit birer rozet burada tek bezemedir.

Türbenin içi de çok sadedir. Kubbe eteğinde ve kasnaktaki basit silmelerden başka hiçbir şey iç mimariyi hareketlendirmez.

Yapının aslında bu kadar basit olmadığı anlaşılıyor. XX. yy. başlarında çekilmiş resimlerde türbenin çevresinde ince silindirik sütunlara dayanan, düz atkı üzerinde ahşap çatılı, kiremit örtülü bir revak görülmektedir⁽⁸⁾. Bu revakın sütunlarının XVI. yy. a ait olmadıkları kolaylıkla anlaşılabilir. Bunlar, bu-

gün caminin dış galerilerinin üst katında bulunan sütunların benzerleridir ve türbe çevresinde kırık parçaları bolca görülebilir. Özellikle başlıklar klasik Osmanlı üslubunda değildir. Bu bakımdan eski fotoğraflarda görülen revakın orijinal olmadığı kesinlikle söylenebilir. Ancak, türbenin ilk yapılışında da revaklı olduğunu gösterebilecek başka izler de vardır. Türbenin çevresinde, duvardan 1.77 m. uzaklıkta küfeki taşından bir stilobat üzerinde sütun kaideleri vardır. Bunlar, köşelerde özel biçimde birer, aralarda ise ikişer olmak üzere yerleştirilmiştir. Üzerlerinde sekizgen sütunlar için ve korkuluklar için yerler vardır. Korkuluk yeri her kaidenin iki yanında, kapı karşısındaki iki kaidede ise tek yandadır. Bu izler, aslında silindirik değil, sekizgen sütunların kullanıldığını göstermektedir ve zaten hazirede sekizgen sütun parçaları pek çoktur. Bunlar ilk bakışta mezar taşı sanılabilişse de hiçbirinde yazı veya bezeme bulunmayışı bu ihtimali ortadan kaldırmaktadır. Sütunların ölçüleri kaidelerdeki izlere tamamen uymakta ve yukarıya doğru incelindikleri görülmektedir.

Ayrıca türbe duvarında üst pencerelerin hemen altındaki taş dizisi ötekilere göre daha dar ve yenidir. Burada aslında kurşun derz izi olduğu ve türbe revaksız restore edilirken bu izin kapatıldığı anlaşılmaktadır. Fakat alt pencerelerin ve kapının üst hizasında da çatıyı taşıyacak (L) çivilerin izleri görülebilmektedir⁽⁹⁾.

Klasik Osmanlı sanatında çepeçevre veya yalnız giriş cephesi revaklı tür-

7) Piyale Paşa'nın hayatı, kimliği ve yaptığı savaşlarla ilgili geniş bilgi için bk. Ş. Turan, «Piyale Paşa» madd., *İslâm Ansiklopedisi*.

8) Halil Ethem (Eldem), *Camilerimiz*, İstanbul 1933, s. 45; ay. yazar *Nos mosquées de Stamboul*, Fig. 56; G. Martiny, «Die Piale Pascha Moschee», *Arts Islamica*, III, 1936, Fig. 33.

9) Türbe mimarisindeki teknik meseleleri aydınlatıcı bilgileri için Y. Mimar Doç. Dr. Yılmaz Önge'ye teşekkür ederim.

belerin bulunduğu dikkate alınırsa bu türbenin de ilk yapılışında revaklı olmaması için hiçbir sebep yoktur. Ancak, revakın Kanunî Sultan Süleyman'ın türbesindeki gibi kemerli olması için yapımın yüksekliği yetersizdir. Bu yüzden ilk revakın da, XVIII. yy.a ait olduğunu sandığımız revak gibi düz atkılı, ahşap çatılı, fakat kiremit değil kurşun örtülü olduğunu kabul edebiliriz. Bu duruma göre yapı şu üç değişik şekilde karşımıza çıkmaktadır⁽¹⁰⁾:

a) 1578 deki ilk durumda sekizgen sütunlar üzerinde düz atkılı revakla çevrili, revakın altında kalan kısımları sıvalı, üst kısımlarda kesme düzgün küfeki taşlarının açık bırakıldığı, kubbesi kurşun kaplı yapı. Sütun başlıklarının bu döneme ve caminin bazı yerlerindekiyle uygun olarak baklavalı; ahşap kapı, pencere ve dolap kapaklarının da bugünkülerden farklı, daha klasik üslûpta ve kaliteli olacağını tahmin edebiliriz.

b) Yapının çekirdeği aynı kalmakla birlikte ahşap revakın yıkılması üzerine daha farklı teknikte bir çatısı olan revakın, tamirin yapıldığı dönemin zevkine uygun silindirik ve akantlı başlığı ile yekpare sütunlara oturduğu bilinmektedir. Bu revakın çatısı ise kiremitli idi. Bu durumu gösteren eski resimler bulunduğu gibi⁽¹¹⁾ G. Martiny'nin kesit ve planında da aynı özellikler belirtilmiştir. Martiny ayrıca sütunların caminin galerisindekilerin eşi olduğunu da belirtmiştir⁽¹²⁾. Bugünkü kapı, pencere ve dolap kapaklarının da bu ikinci dönemden kaldığını sanıyoruz. Bu dönem için XVIII. yy. teklif edilebilir.

c) Bugünkü durum: Revaksız olarak restore edilmiş sekizgen yapı.

Türbede yatanların kimliği :

Piyale Paşa Türbesinde üçü ahşap sanduka, onu mermer küçük lahit olmak üzere onüç mezar vardır. Kaynaklar bunlardan birinci sıradakilerin Piyale

Paşa ile oğluna, ikinci sıradakilerin dört oğlu ile bir kızına, üçüncü sıradakilerin iki oğlu ile üç kızına ait olduğunu bildirirlerse de isim belirtilmemiştir⁽¹³⁾. İlk sırada iki değil üç mezar bulunduğuna göre bunlardan birinin Paşa'nın eşi Gevherhan Sultan'a ait olması gerekir. İstanbul'daki türbelerin içindeki levhalar, türbeler kapatıldığı sırada kaldırılmış olup, Vakıflar Başmüdürlüğüne saklanmaktadır. Ancak bunlar karışmış harde olduklarından incelenmelerinden sonuç almak güç olacaktır. Piyale Paşa'nın eşi ve 11 çocuğunun türbede gömülü oldukları anlaşılmaktadır. Bunların isimlerini ise tesbit edemedik. Piyale Paşa 1560'daki Cerbe zaferinden sonra o zaman Şehzade olan II. Selim'in kızı Gevherhan Sultan ile evlenmiştir⁽¹⁴⁾. Doğum tarihi bilinmeyen Piyale Paşa'nın 1560 ile 1578 arasında 11 çocuğu dünyaya gelmesi biraz zayıf bir ihtimaldir. Zira, bir padişah kızı ile evli olduğuna göre ikinci evlilik imkânı da yoktur. Piyale Paşa 1526 Mohaç seferinden sonra saray hizmetine alındığında 8 - 18 yaş arasında olacağı düşünülürse, ortalama bir hesapla 1510 - 15 yıllarında doğmuş ve Gevherhan Sultan ile evlendiğinde 50 yaşına yaklaşmış olması gerekir. Buna göre çocukların hiç değilse bir kısmı bu evlilik öncesindedir diye düşünülebilir. Esasen Gevherhan Sultan öldüğünde sadece Ayşe ve Fatma adlı iki kızı hayatta idi ve emlakî bunlara geçmiştir⁽¹⁵⁾.

Türbedeki lahitlerde hiç bir yazı veya tarih bulunmadığından, bunların tarihlendirilmesinde yukarıda sözünü ettiğimiz çocukların doğum ve muhtemel ölüm tarihleri dayanak olabilir. Bunu

10) Bugünkü durumu ve eski durumları gösteren mimarî çizimleri hazırlayan ve çalışmam sırasında her bakımdan bana yardımcı olan Asistanımız Mimar Baha Tanman'a teşekkür ederim.

11) Not 8 deki yerlerde.

12) G. Martiny, ay. yerde s. 159

13) Hüseyin Ayvansaraylı, ay. yerde s. 27; Mehmet Rauf, s. 510 - 512.

14) bk. Not 7 deki yere.

15) T. Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livası*, İstanbul 1952, s. 501 - 502.

saptayamadığımızı göre, ancak yuvarlak bir hesapla en erken XVI. yy. sonuna ve en geç Piyale Paşa'nın ölümünden 60 yıl sonralara, yani XVII. yy. ortalarına ait olabileceklerini söyleyebiliriz. Esasen lahitlerin aşağıda inceleyeceğimiz bezemesi de böyle bir tarihlendirmeyi destekleyecek niteliktedir.

Türbedeki Sanduka ve Lahitler :

Türbedeki sanduka ve lahitleri, anonim olmaları dolayısıyla planımızda verdiğimiz numaralara göre sıra ile inceleyelim :

Sanduka 1 : Büyük ihtimalle Piyale Paşa'nın eşine aittir. Halen yeşil kumaşla örtülüdür ve bezemesizdir. Aslında değerli kumaştan veya işlemeli örtü sü bulunduğu tahmin edilebilir.

Sanduka 2 : Piyale Paşa'nın olmalıdır. Ahşap sandukanın üzeri yeşil kumaşla örtülüdür ve bezemesizdir. Aslında değerli bir örtüsü bulunduğu ve başındaki kavuğun da orijinal olmadığı söylenebilir.

Sanduka 3 : Bu ahşap küçük sandukanın Piyale Paşa'nın oğluna ait olduğu kaynaklarca belirtilmektedir.¹⁶ Örtünün öncelikler gibi gayet basit oluşundan aslında değerli bir örtüsü olduğu söylenebilir.

Lahit 4 : Üçgen alınlıklı mermer lahit. Baş ucunda kare kaideden baklavalarla boyun kısmına geçilen kavuk yer almaktadır. Kaideden ve üst kornişten esas lahde yuvarlak profil silmelerle geçilmektedir. Kabartma bezeme, dört cephedeki birer rozetten ibarettir. Yanlardakiler onikişir dilimli ve birbirinin eşi, baş ucundaki 16 dilimli ve ayak ucundaki 10 dilimli olarak farklıdır. Kabartma alçak ise de merkezlerde birer kabara şeklinde yükselme vardır. Lahdin hemen hemen bütün yüzeyi renkli kalem işi ile bezemelidir. Kornişte bir lotus-palmet frizi yer alır. Baş ucundaki

yükseltilmiş üçgen panoda ortada tanımlanması güç çiçekler ve yanlarda laleler aşağıda rozetin iki yanında simetrik olarak sümbül ve zambaklar bulunur. Ayak ucundaki üçgende ortada laleler ve yanlarda menekşeler, alt kısımda rozetin iki yanında simetrik sümbüller vardır. Sağ yanda rozetin iki tarafında içten dışa sıra ile simetrik düzende bahar açmış meyvaya ağaçları, laleler ve tanımlanması güç şemsiye çiçekler vardır. Sol yanda ise yine içten dışa sıra ile karanfil, sümbül, lale ve tanımlayamadığımız bir çiçek bulunur. Aşağıdaki boşlukları menekşe ve buhuru meyvem (siklamen) bitkileri doldurur. Tek başına alındıklarında bitkilerin tabiata uygun çizilip boyandıkları, boyutlarının ise aynı boydaki ağaç ve lale örneğinde olduğu gibi oranlı olduğu görülür. Burada esas amaç yüzeyin uygun şekilde doldurulması ve süslenmesidir. Kavuğun kaidesinde de çin bulutu ve karanfiller küçük yüzeyleri aynı şekilde doldururlar.

Lahit 5 : Üçgen alınlıklı mermer lahidin baş ucunda hotoz, ayak ucunda kaş kemer şeklinde şahide vardır. Bezemesi kabartma ve kalem işidir. Üst kornişten ve kaideden lahde geçiş yuvarlak profil silme ile yapılır. Bu silme mermer taklidi boyanmıştır. Kornişte çepeçevre kalem işi lotus-palmet frizi vardır. Baş ucunda, alınlıktaki yükseltilmiş üçgen panoda ortada gül, yanlarda laleler ve küçük çiçekler yüzeyi tamamen kaplar. Alt kısımda ortadaki kabartma 13 dilimli rozetin ortası spiral ve kabartmalıdır. İki yandaki alçak kabartma selvilerin katı çizgileriyle aradaki bahar açmış ağaçların kıvrak çizgileri arasındaki kontrast çarpıcıdır. İki yanda ağaçlarla aynı boyda laleler ve aşağıda menekşeler vardır. Ayak ucunda ortada büyük, yanlarda küçük üç kabartma rozet vardır. Ortadan dışa doğru lale, siklamen ve karanfiller simetrik düzendedir. Alınlıktaki çiçekleri tanımlamak daha zordur. Yan-

¹⁶ Not 13 deki yerde.

lardakiler karanfile benzetilebilir. Sağ cephede de simetrik olarak kemardan ortadaki dokuz dilimli rozete doğru sıra ile sümbül, adlandıramadığımız bir bitki, süsen (iris), zambak (veya armerillis), çok silik olduğu için tanımlayamadığımız bir bitki vardır. Sol yanda da dokuz dilimli rozete göre simetrik düzenlenmiş, içten dışa doğru sıra ile sümbül, lale, zambak, semsiye konumlu bir çiçek ve zambak bulunur. Silik olduğundan bu kısım da detaylar iyi anlaşılammamaktadır. Başucundaki hotozda palmetli bir bezeme tacı andırmaktadır ve küçük kabarcıklar adeta kıymetli taşların yerini tutmuştur. Silindirik boyundan sekizgen yapraklı bir bölümle geçilmiştir. Sekizgen prizma gövdenin biraz aşırı bölümlerinde küçük şemseler boyanmıştır. Lahit en ilginç kısmı kuşkusuz ayak şahidesidir. İç yüzü mukarnaslı bir niş şeklindedir ve çok zarif kalem işi bir gül fidanı ile bezemiştir. Tamamen simetrik düzendeki bu bezemeye karşılık dış yüzünde daha serbest çizilmiş ve boyanmış bir bahar açmış ağaç yer alır. Çiçekleri gölgeli ve tahrillidir. Çok ahenkli şekilde yüzeyi kaplayan ağacın altında bir yanda sümbül, öbür yanda lale bitkileri boşluğu doldurur. Bu kompozisyon XVI. yy.ın ikinci yarısında özellikle çinilerde çok sevilen şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Renkler genellikle doğadakine uygundur.¹⁷

Lahit 6: Üçgen alınlıklı, kabartma ve renkli bezemeli mermer lahit. Kavuşa geçiş, kare kaideden üçgenlerledir. Kornişten ve kaideden esas lahite geçiş, yuvarlak profilli silmelerledir. Kornişteki kalem işi bezeme, başlı-ayaklı tekrarlanan mızrak ucu motifinden bir sudur. Profiller mermer taklidi boyanmıştır. Başucunda alınlıktaki üçgen panoda ortada bir sümbül, simetri eksenini teşkil eder. İki yanında çuha çiçeği ve gül gıncası bulunur. Alt bölümde 15 dilimli rozetin iki yanında birer gül fidanı ve birer sümbül simetrik yerleştirilmiştir. Ayak ucunda alınlık sınırlandırılmamıştır. Oniki dilimli rozetin yukarısında karanfil, iki

yanda ise süsen (iris) ve lale bitkileri simetrik düzendedir. Sağ yanda ortada bir hançer ve iki uçta birer lale kabartması vardır. Hançerin bir sembol olduğu düşünülebilir. Lahit yüzeyi, kabartmaları adeta dikkate almaksızın çiçeklerle bezenmiş ve simetri de bazen gözetilmemiştir. Ortada hançerin arkasında kalırcasına bir karanfil bitkisi, sağda yerde buhuru meryem (siklamen) ve lale, solda sümbül vardır. Bundan sonra dışa doğru sıra ile menekşe, birkaç lahitte bulunan fakat adlandıramadığımız bir semsiye çiçek, siklamen ve karanfil bitkileri simetrik konumdadır. Sol yanda oniki dilimli bir rozet simetri eksenidir. Yana doğru sıra ile kalem işi menekşe, zambak, siklamen, gül, menekşe, kabartma lale ve renkli karanfil bitkileri bulunur. Renkler yer yer çok solmuştur fakat desen belirgindir. Kabartma lalelerin acemice denebilecek katı çizgileri dikkat çeker.

Lahit 7: Üçgen alınlıklı, kabartma ve kalem işi bezemeli erkek lahdi. Kornişten ve kaideden geçişler yuvarlak profilli silmelerledir. Kavuşa kare kaideden baklavalarla geçilmiştir. Kare kısımda çin bulutu, sümbül gibi renkli bezemeler vardır. Kornişte kalem işi lotus, palmet frizi vardır. Baş ucunda alınlıktaki üçgen panoda iki yanda laleler, ortada adlandıramadığımız bir bitki vardır. Alt kısımda, ortadaki on dilimli büyük rozet ve yanlardaki küçük rozetlerin arasındaki kabartma lalelerden kalan boşluklara karanfil, menekşe gibi bitkiler serpiştirilmiştir. Ayak ucunda alınlık içi tek yüzey halindedir ve ortada bahar açmış bir ağaç renkli bezemeye hakimdir. Yanlarda oldukça silik bitki bezemesi vardır. Alt kısımda onüç dilimli rozetin iki yanında birer karanfil ve adlandıramadığı-

17) Bahar açmış meyve ağacı motifi ile ilgili bir tebliği I. Millî Türkoloji Kongresine sunmuştuk. Bu tebliğ henüz yayımlanmamıştır. Ayrıca bk. Y. Demiriz, «Le printemps dans l'art Turc», *Turing ve Otomobil Kurumu Bülteni*, 63/342, Temmuz - Aralık 1978, s. 48 - 55.

mız birer bitki yer alır. Sağ yüzde ortada rozetin iki yanında simetrik dizilmiş renkli karanfil, siklamen, adlandırması güç bir bitki, menekşe, lale ve çuha çiçeğini andıran bitki bulunur. Sol yanda oldukça plastik oniki dilimli rozetin solunda sümbül, bahar açmış ağaç, zambak, sağında ayak ucundaki bitkinin benzeri, bahar açmış ağaç, lale ve sümbül olarak asimetrik bir düzen görülür.

Lahit 8: Tamamen kabartma bezemeli mermer erkek lahdi. Kaidesi yoktur. Bütün lahdi basit bir palmet frizi doğulaşır. Baş ucunda bunun üzerinde baklavalarla geçilen boyun ve kavuk yer alır. Ayak ucu ise dilimli sivri kemer şeklinde sonuçlanmıştır. Baş ucunun alt kısmında oniki dilimli bir büyük rozetin iki yanında birer karanfil, ayak ucunda ise aynı rozetin iki yanında zarif birer lale bitkisi bulunur. Yan yüzlerde de ortada oniki dilimli büyük rozetler kabartma zarif çiçeklerin arasındadır. Düzen simetrik. Sağ yüzde karanfil-lale gruplandırılması, sol yanda ise zambak-lale-karanfil gruplandırılması uygulanmıştır. Bitkiler genellikle uzun saplı oluşlarıyla dikkati çekerler.

Lahit 9: Üçgen alınlıklı, renkli ve kabartma bezemeli erkek lahdi. Baş ve ayak ucunda on dilimli birer rozet, iki yanda birer Mühr-ü Süleyman kabartma olarak işlenmiştir. Öteki bezemeler kalem işidir. Baş ve ayak ucunda üçgen alınlıkta ortada sümbül, yanlarda lale ve menekşelerle aynı kompozisyon vardır. Altta ise başucunda lale bitkileri, ayak ucunda tanımlayamadığımız bir bitki simetrik düzende boyanmıştır. Sağ yanda kabartmalar dışında kalan yüzeylerde rozetin yanından itibaren sırayla hercai menekşe (?), karanfil, siklamen, sümbül, lale, sol yanda yine aynı sırayla lale, gül, zambak, menekşe, lale, simetrik düzende boyanmıştır. Profilli kısımlarda mermer taklidi bezeme görülür. Kornişte kalem işi lotus-palmet frizi vardır. Renkler genellikle doğaya uygun ise de çok solmuşlardır.

Lahit 10 ve 11: Ayak şahidesi ve bazı ölçü farkları dışında, birbirinin hemen hemen eşi olup türbedeki en sade lahitler bunlardır. Üçgen alınlıklı mermer lahitlerin herbir yüzünde birbirinden küçük farklılıkları olan kabartma rozetlerden başka bezemesi yoktur. Silme profilleri türbedeki diğer lahitlere benzer. Baş şahidesinde kareden önce sekizgene, buradan silindirik boyun kısmına yapraklarla geçilmiştir. Bunun üstünde sade bir hotoz yer alır. Ayak şahidesi 10 numaralı lahitte sivri kemer şeklinde olup iç yüzü istiridye kabuğu şeklinde oyulmuştur. 11 numaralı lahitte ise ayak şahidesi dilimli kemer formundadır.

Lahit 12: Türbedeki lahitlerden form bakımından oldukça farklı, renkli ve kabartma bezemelidir. Üstten, kabartma bir lotus-palmet frizi ile sınırlıdır. Baş ucunda dilimli kemer şeklinde renkli rumî bezemeli alınlıktan yükselen kare kaide üzerine, baklavalarla geçilen boyun kısmına oturan kavuk bulunur. Ayak ucundaki şahide palmetli bir akroterle sonuçlanır. Bir sarmaşığın sarıldığı selvi motifi ile kalem işi bezemelidir. Şahidenin yanındaki yan yüzler çintemanî bezemelidir. Alttaki köşeliklerde rumîli kalem işleri vardır. Sanduka kısmında her cephe de birer rozet bulunur. Ayak ucundaki rozet çok plastik, adeta barok görünüşlüdür. Başucu hariç, diğer cephelerde rozetin iki yanında birer bitki kabartması asimetrik düzende işlenmiştir. Ayak ucunda zeren ve karanfil, sağ yanda lale ve zambak, sol yanda lale ve karanfil vardır. Bunlardan geriye kalan alan, kabartma adeta yok sayılarak sümbül, karanfil ve bahar dalı motifleriyle doldurulmuştur. Bu düzensiz renkli bezemenin sonradan eklendiği anlaşılıyor. Baş ucundaki rozetin iki tarafındaki gül ve zambak? desenleri kuvvetli çizgilerle meydana getirilmiş olup, gerek bunlar, gerekse alınlıktaki rumîler ve ayak şahidesindeki selvi, kabartma yapılmak için çizilip, tamamlanmadan bırakıldığı izlenimini ver-

I — Lâhit 4, sağ yanı.

II — Lâhit 5, ayak şahidesi dış yüzü.

III — Lâhit 5, ayak şahidesi iç yüzü.

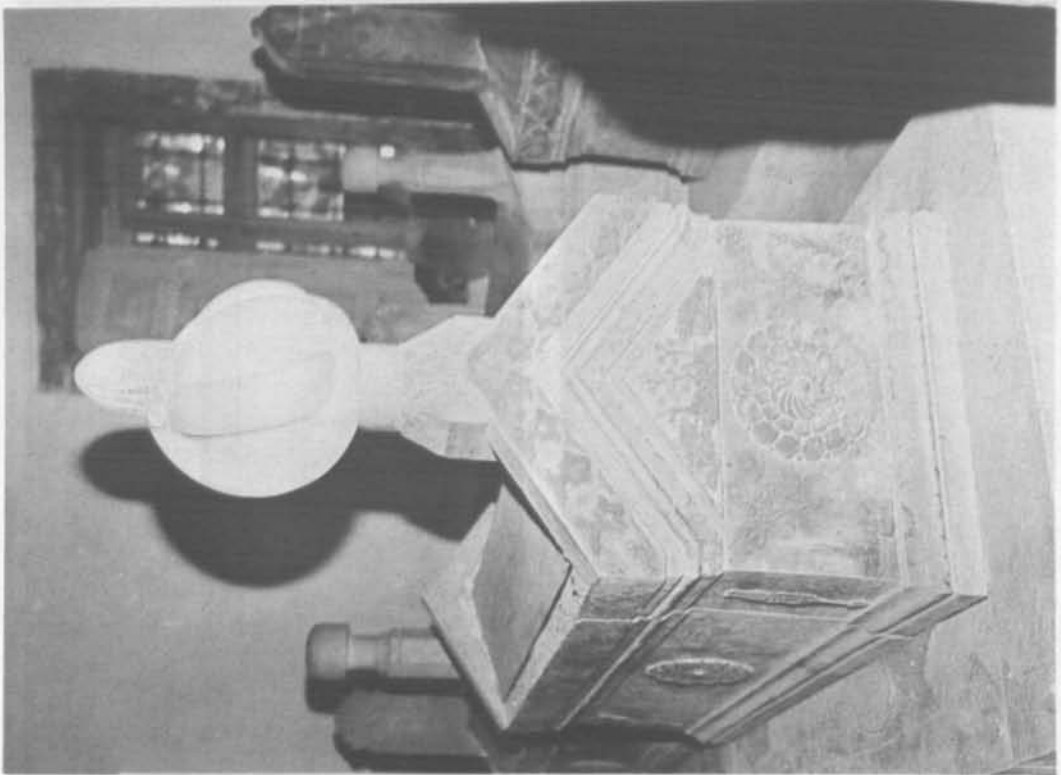

V — Lâhit 7.

bu tür taş işçiliği, özellikle kâfirlerin 20-30 yüzyıla kadar yapılmıştır. Bu tür taş işçiliği, özellikle kâfirlerin 20-30 yüzyıla kadar yapılmıştır. Bu tür taş işçiliği, özellikle kâfirlerin 20-30 yüzyıla kadar yapılmıştır.

bu tür taş işçiliği, özellikle kâfirlerin 20-30 yüzyıla kadar yapılmıştır. Bu tür taş işçiliği, özellikle kâfirlerin 20-30 yüzyıla kadar yapılmıştır. Bu tür taş işçiliği, özellikle kâfirlerin 20-30 yüzyıla kadar yapılmıştır.

IV — Lâhit 6.

VI — Lâhit 9.

VII — Murakka albümü cildinin iç yüzü (Topkapı Sarayı Kütüphanesi, E.H. 2851)

VIII — Lâhit 12, Ayakucu.

IX — Lâhit 12, Sağ yanı.

mektedir. Kornişle sanduka arasındaki şevli kısımda ise baklavalı kabartma için hazırlandığını sandığımız çizgiler vardır.

Lahit 13: Tamamen kabartma bezemeli mermer lahit. Kabartmaları bakımından en zengin örnek budur. Lahidin üst sınırını bir palmet frizi oluşturur. Üçgenle sonuçlanan başucunda hotoz yer alır. Hotozda laleli kabartma bezemenin arasında bir tuğ bulunuşu ve boyundaki inci dizisi dikkati çeker. Başucunda zengin bir rozetin iki yanında ibrik şeklindeki vazolarda gül ve menekşeden birer buket, yüzeyi ahenkli şekilde doldururlar. Ayak ucunda sivri kemerin içinde rûmilî bir bezeme ve aşağıda rozetin iki yanında sarmaşıklar arasında birer selvi kabartması vardır. Yan cephelerde ikişer rozet ve asimetrik düzende çiçek kabartmaları bulunur. Sağ yandaki lale, gül, zambak, nergis, karanfil; sol yandaki lâle, zambak, gül, sümbül bitkilerinin narin ve uzun saplı oluşları yanında çizgici üslupları dikkati çeker.

Lahitlerin hiçbirinde tarih için ipucu verebilecek yazı vb. yoktur. Ancak, özelliklerine bakılarak bazı genel hükümlere varılabilir. Hepsi de oldukça küçük boydadır ve 1.30 m. yi aşmazlar. Üstlerinde kapak yoktur. Bezemeleri kabartma ve kalem işi olarak iki türdür. Kabartmalar bir rozet dışında (Lahit 12), çizgici bir üslupta ve çok alçaktır. 6 numaralı lahitteki laleler dikkate alınmazsa, desenin zarif ve ahenkli oluşu, işçiliğin de genellikle kaliteli oluşu ortak özelliklerdendir. Rozetler ve korniş frizleri dışında bitkisel motofler hakimdir. Kabartmalarda tabiata yakınlık oldukça ileridir. Bu özellik renkli nakışlarda daha da belirgin olup silik bazı yerler veya az tanınmış bazı bitkiler dışında hemen hemen ilk bakışta türleri saptanabilecek kadar asıllarına sadık kalmıştır. Renklerin soluk oluşu, bu kadar uzun süre toz altında kalan eserler için doğaldır. Buna rağmen renklerin de aslına uygun olduğu genellikle söylenebilir.

Kompozisyonlar, hiç değilse ilk bakışta simetrik sanılacak düzendedir. Genellikle amaç, yüzeyi olabildiği kadar dengeli doldurmaktır. Böyle olunca, bitkinin çizgilerindeki doğaya uygunluk, boyutlarda çok defa görülmez. Bir ağaç ile bir lalenin aynı yükseklikte oluşu gibi durumlar çoktur. Üçgen alındıklarda ise Yunan mabet alınlarındaki figürlerin boy veya duruşlarının yüzeye uydurulması gibi, bitkiler, yanlarda daha küçük veya eğik gösterilmiştir. Kabartmaların çizgici üslubu yanısıra, renkli nakışlarda da gölge-ışık etkisi veya plastik değerlerin gösterilmesi gibi geç dönemlerde sanatımızda yaygınlaşan özellikler yoktur. Bu ise bize eserlerin oldukça erken tarihlendirilebilmesi için dayanaktır.

Karşılaştırma yapılabilecek kabartmalı mezar taşları veya lahitlerden tarihli örnekleri tesbit etmek mümkün olabilir. Fakat renkli nakışlı örnekler rastlamadık. Bu, renkli nakışların olmadığı sonucuna varmayı gerektirmez. Açıkta lahitlerde boyanın kısa sürede yok olması doğaldır. Bu yüzden uygulamadan ya vaz geçilmiş, ya da bunlar sonradan yok olmuştur. Türbelerdeki örneklerde silinme olasılığı daha az gibi görünürse de, temiz tutulan bir türbenin içindeki lahitlerin sık sık tozunun alınması bile, altında sıva tabakası olmayan nakışların kısa sürede yok olması sonucunu verebilir. Piyale Paşa Türbesi'nin biraz gözden uzak oluşu, belki de bu bezemelerin günümüze gelmelerini sağlamıştır.

Lahitlerin renkli bezemesine en yakın benzerliği kitap süsleme sanatlarımızda bulduk. XVI.yy. ortalarında Şehzade Mehmed için hazırlanan bir murakka albümünün Topkapı Sarayı Kütüphanesi (EH. 2851) cildinin iç yüzündeki bezemelerde renk, çizgi, bitkilerin oranları, işçilik, plastik değerlerin ele alınışı ve çiçeklerin türleri, Piyale Paşa Türbesi lahitlerindeki aynıdır.¹⁸ Tezhip sanatında da benzer örnekler Kanunî döneminin halkâr tekniğindeki eserlerinde buluyoruz. Bu dönemin tanınmış tezhipçi-ressamı

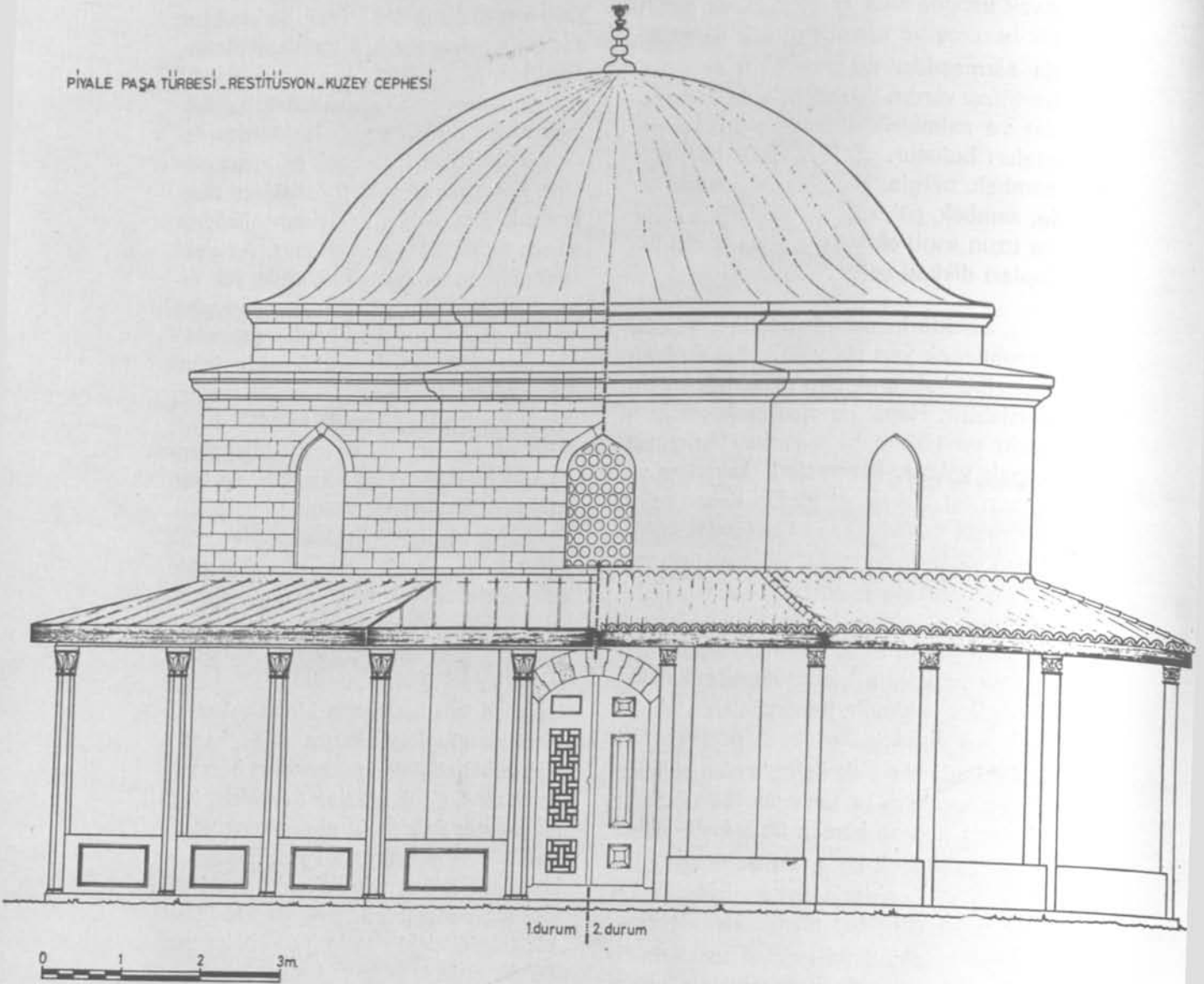
18) Ay. yerde s. 54 de renkli resmi vardır.

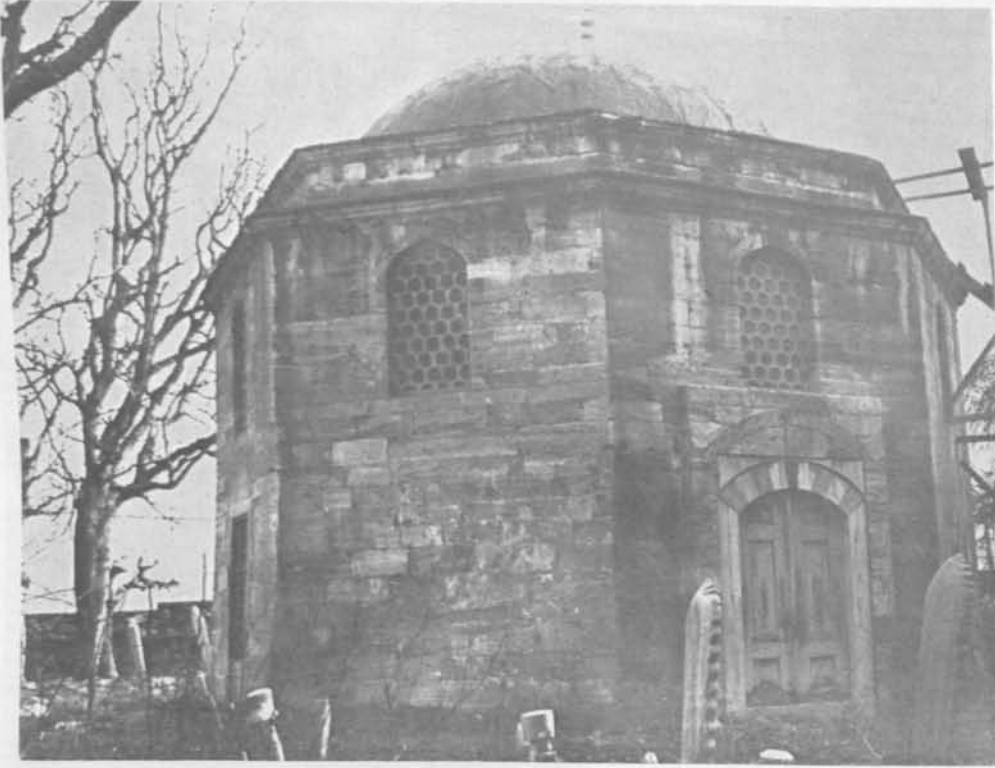
Karamemi'nin eserlerinde bu tekniğe uygulanmış örneklerin, incelediğimiz lahitlerin bezemesine benzerliği büyüktür.¹⁹ Bu yazmaların, sanata önderlik eden saray nakışhanesinde hazırlandığı göz önüne alınırsa lahit bezemelerini biraz daha geç tarihlere ait olabileceğini varsayabiliriz. Piyale Paşa'nın çocuklarının XVI. yy. sonu ile XVII. yy. ortaları arasında ölmüş olabilecekleri, böyle bir tarihlendirmeyi

destekler. İlk bakışta renkli nakışların sonradan eklendiği düşünülebilirse de yukarıdaki çeşitli açıklamaların ışığında bu varsayımın yanlış olduğunu ve lahitlerin bezemesinin bazı küçük detaylar dışında XVII. yy. başı ile ortası arasına tarihlenirilebileceklerini kabul etmeliyiz.

19) A. Süheyl Ünver, Müzehhib Karamemi, İstanbul 1951 de bu benzerliği yansıtan pek çok örnek vardır.

PIYALE PAŞA TÜRBESİ - RESTİTÜSYON - KUZEY CEPHESİ

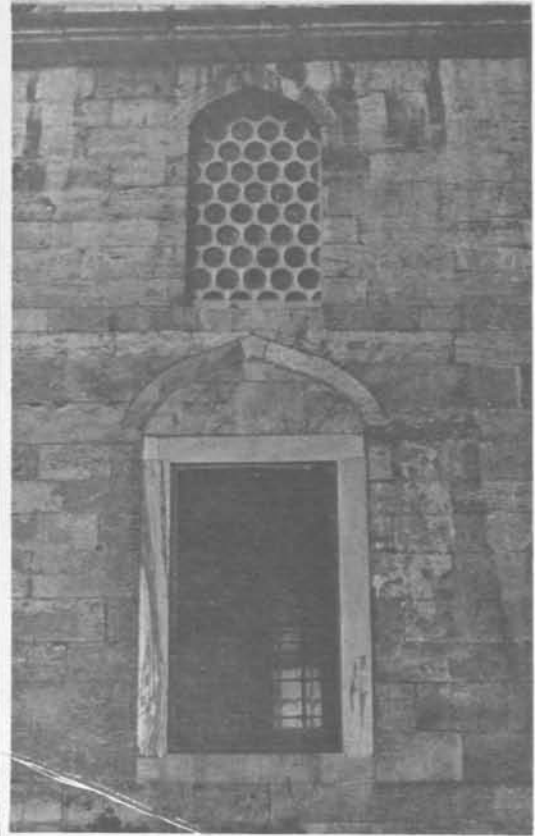

Resim : 1
Piyale
Paşa
Türbesinin
Genel
Görünüşü

Resim : 2 Türbenin Kapısı

Resim : 3 Pencerenin durumu ve kurşun derz izindeki tamirli taş sırası

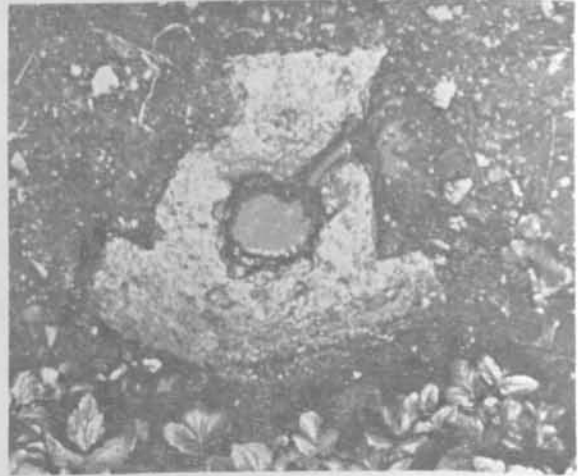

Resim : 4 Haziredeki sekizgen sütun parçalarından bir örnek

Resim : 5 İkinci durumda kullanılan silindirik sütun ve başlıklardan bir örnek

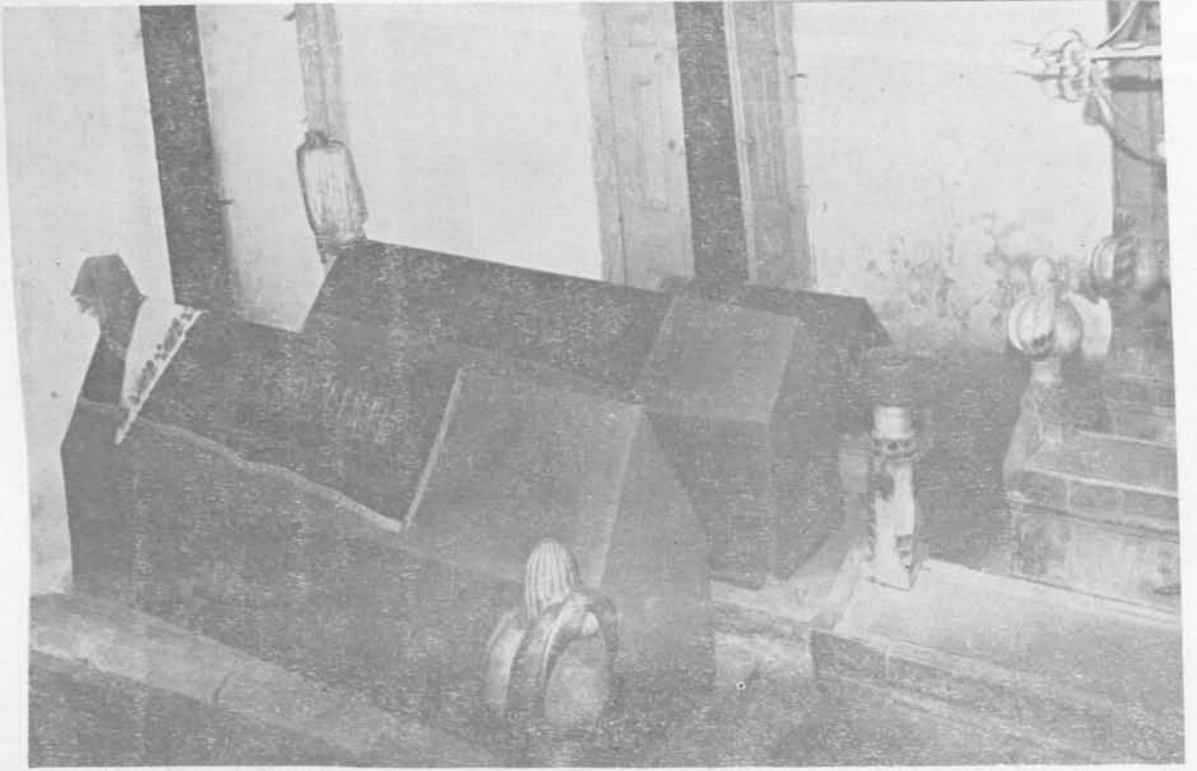
Resim : 6 Kapı önündeki sütun kaidesi ve stilobat

Resim : 7 Köşedeki sütun kaidelerinden biri

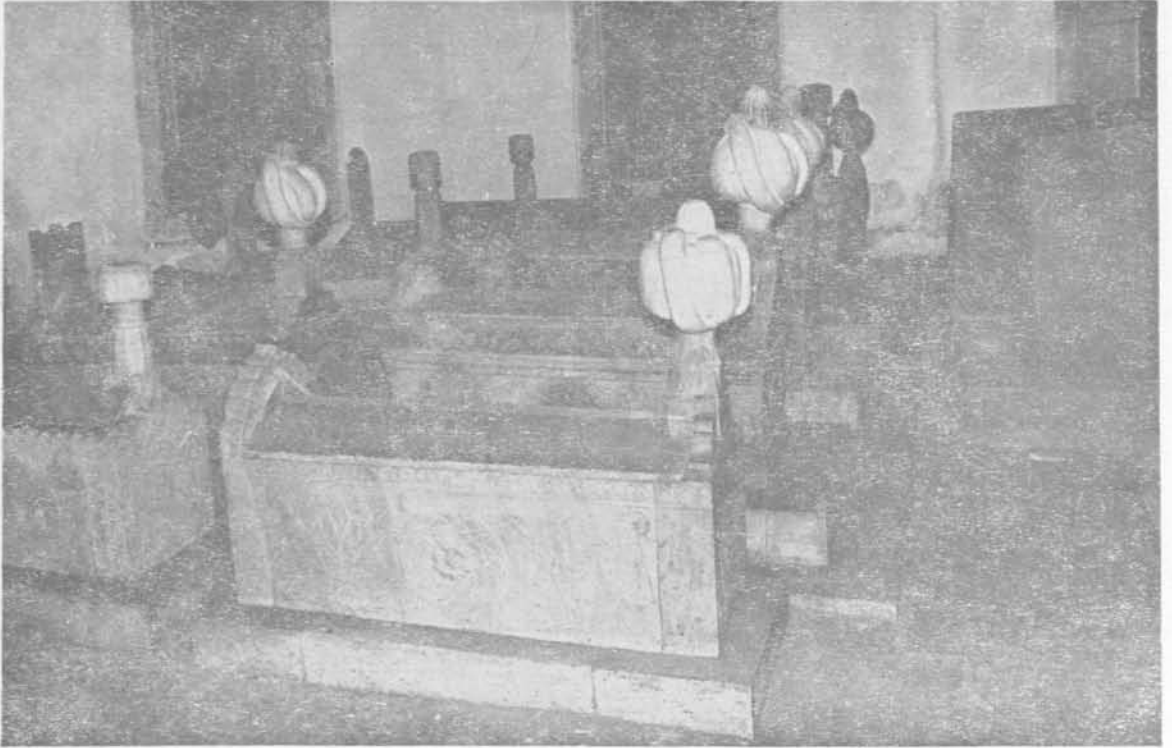
Resim : 8 Normal bir sütun kaidesi ve sekizgen sütun izi

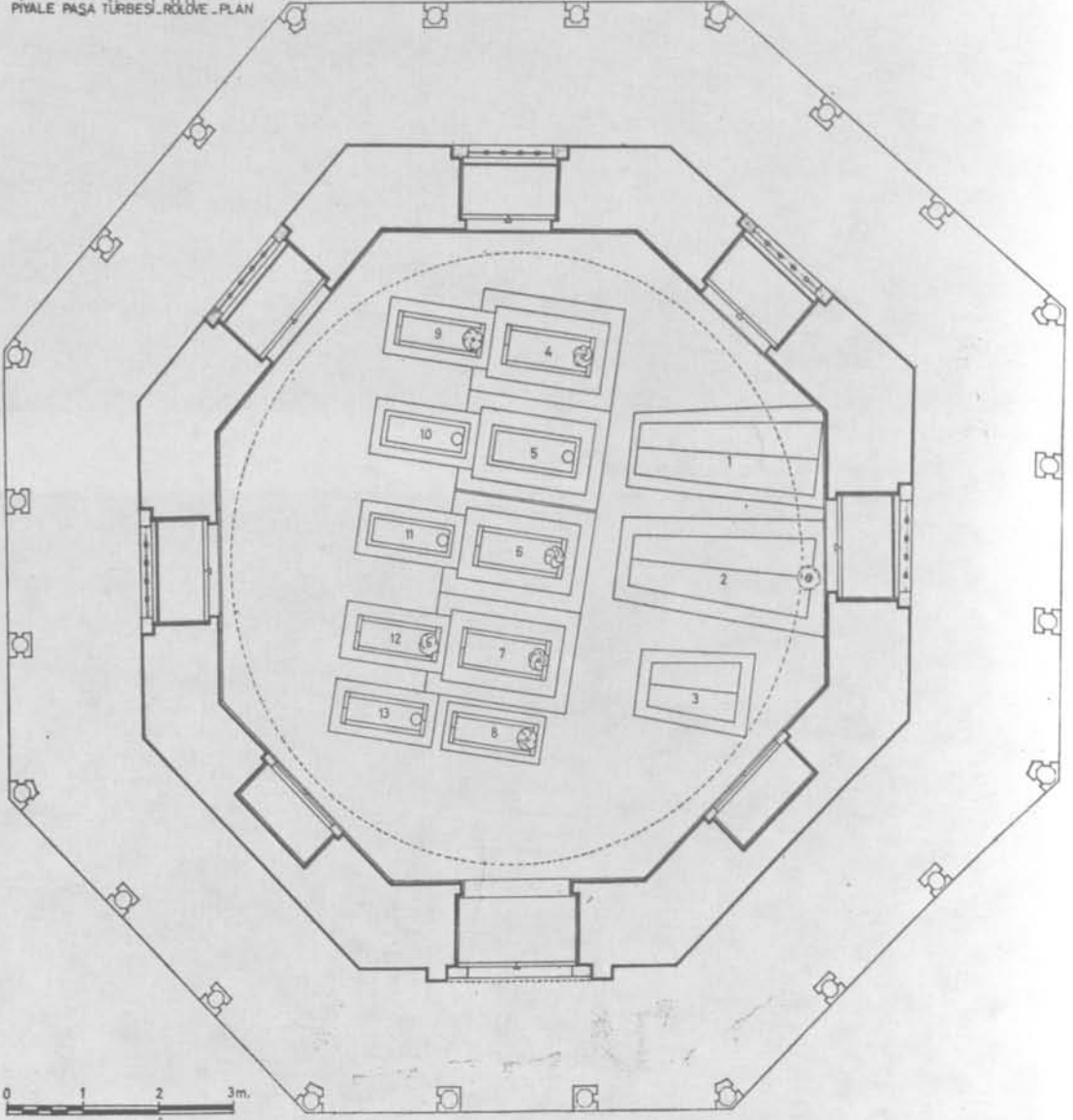

Resim 9 : Ahşap Sandukalar

Resim 10 : Mermer Lahitlerin Genel Görünüşü

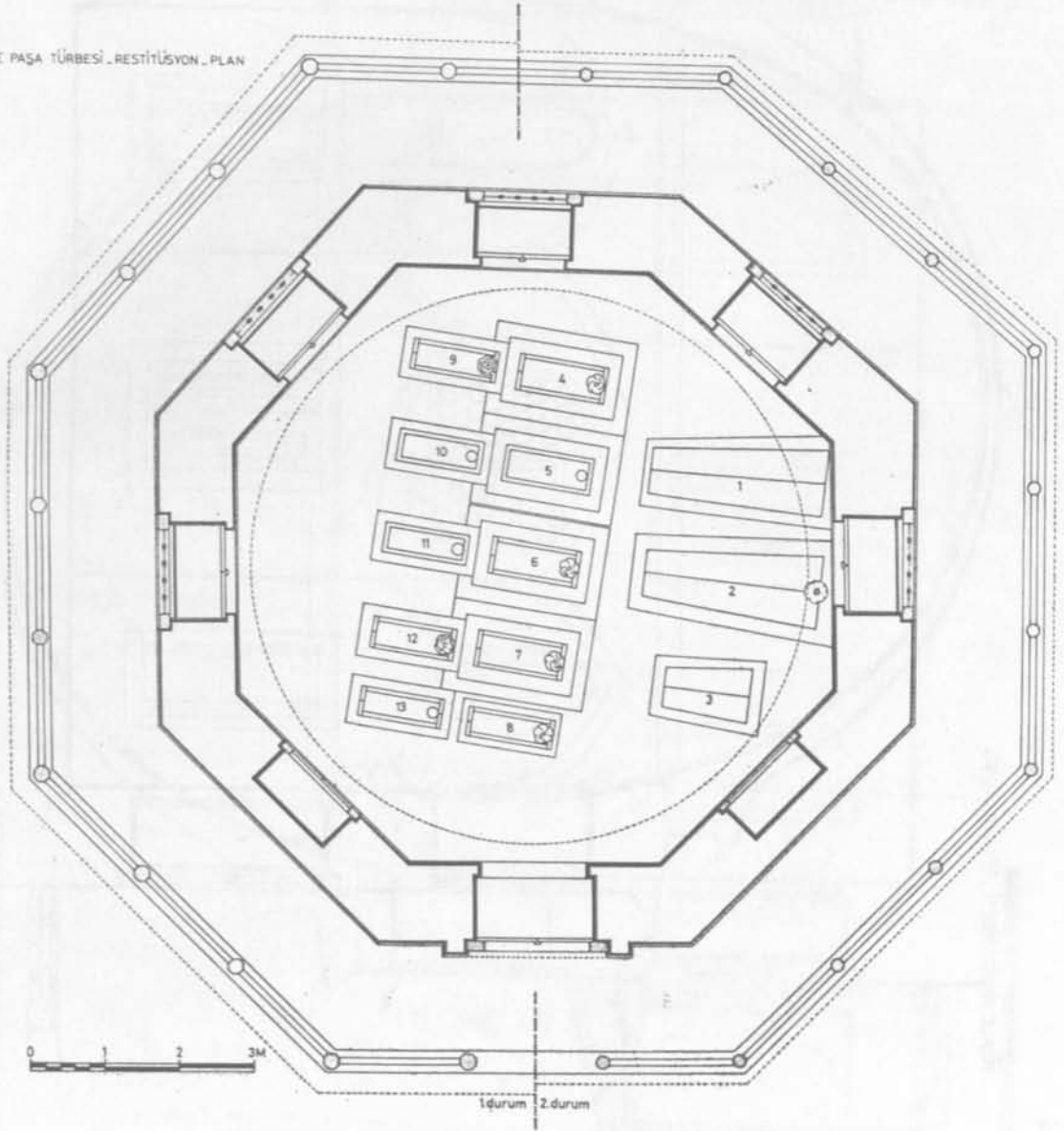

PIVALE PAŞA TÜRBESİ RÖLİVE PLAN

Çizim : 2

PIYALE PAŞA TÜRBEŞİ . RESTİTÜSYON . PLAN

Çizim : 3

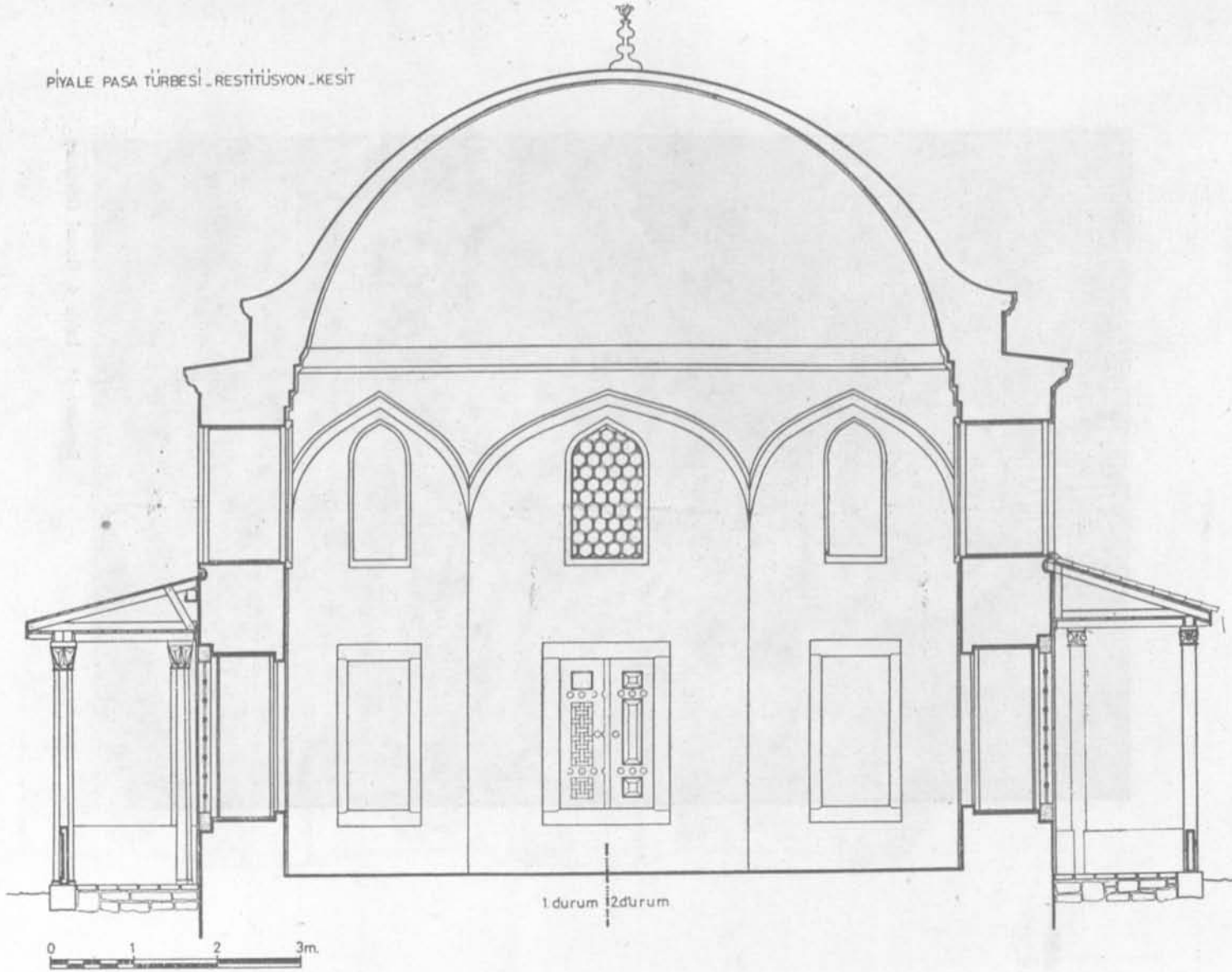
PIYALE PAŞA TÜRBESİ - RÖLÖVE - KESİT

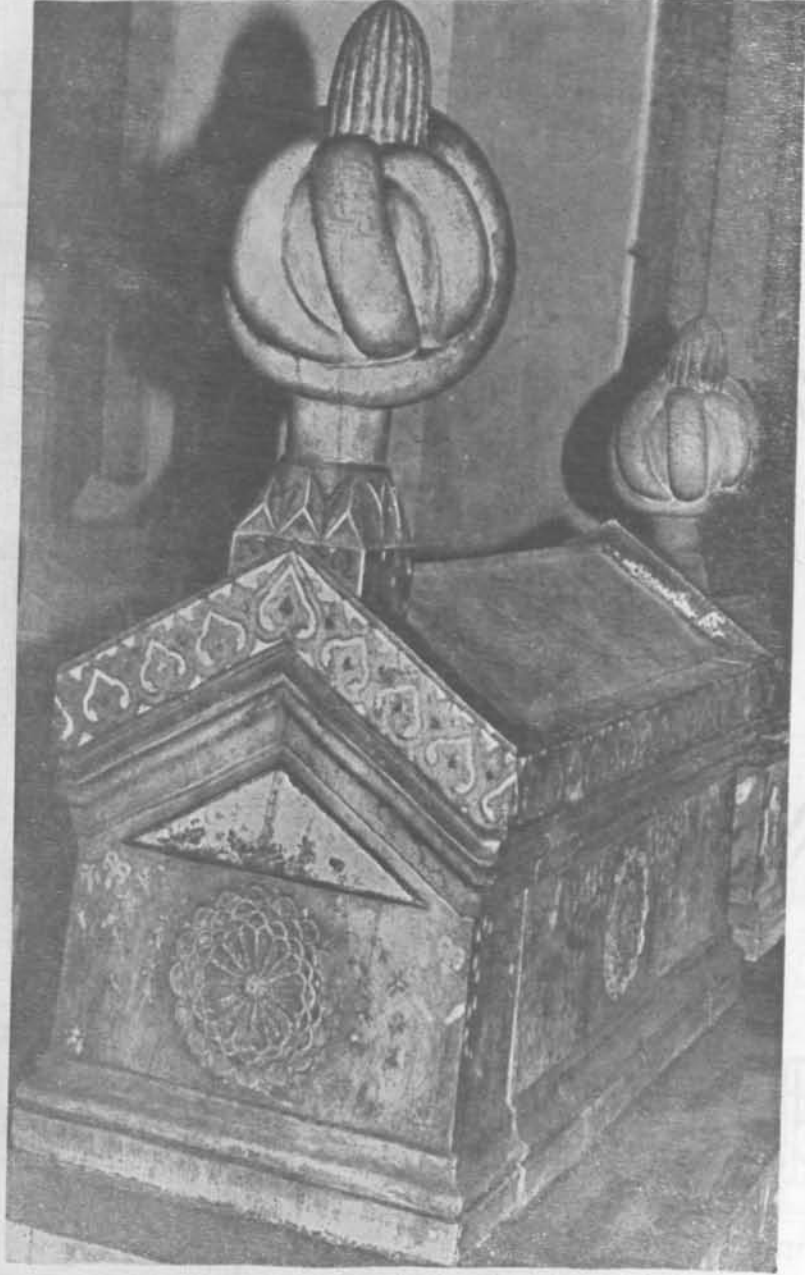
Çizim : 4

PIVALE PAŞA TÜRBESİ - RESTİTÜSYON - KEŞİT

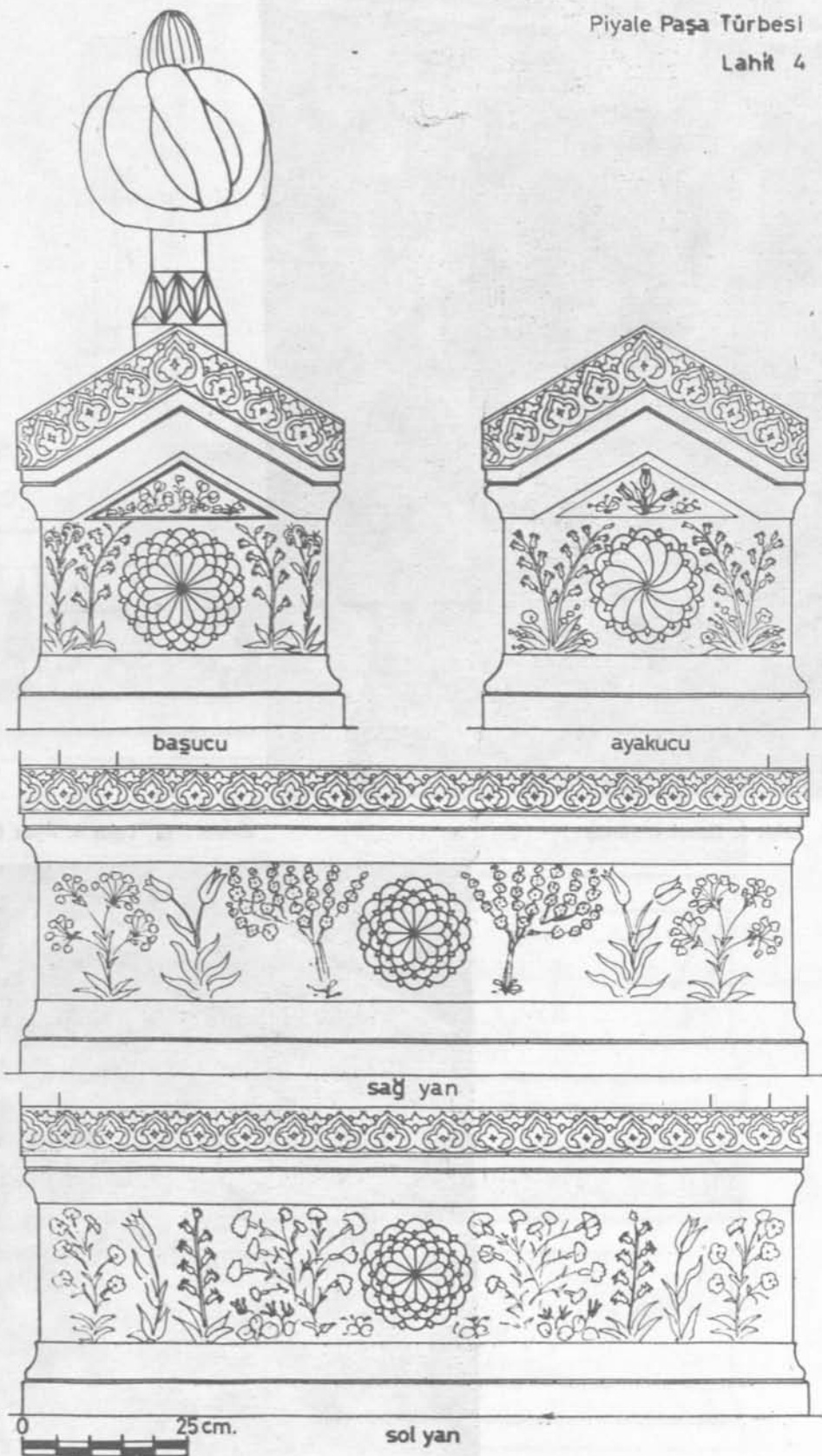
Çizim : 5

Resim : 11 Lahit 4. Genel Görünüş

Piyale Paşa Türbesi

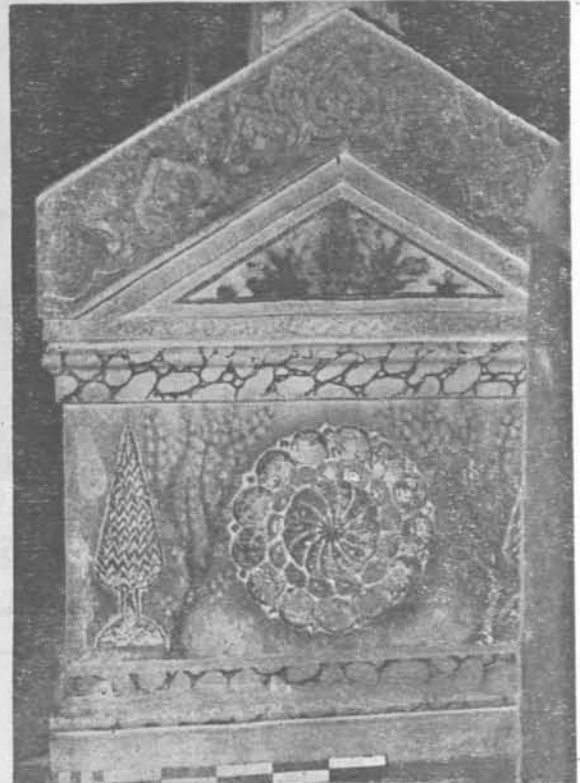
Lahit 4

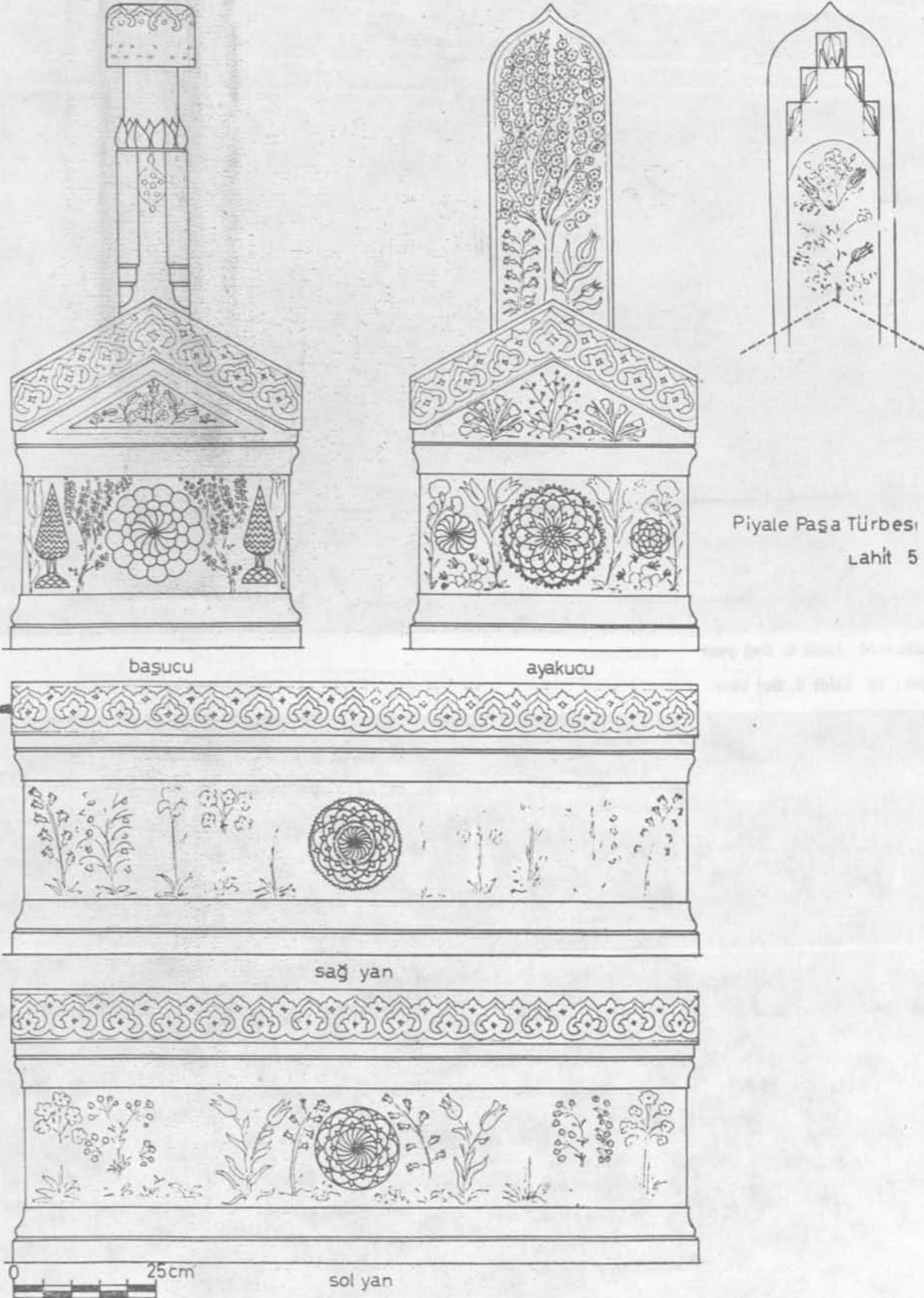

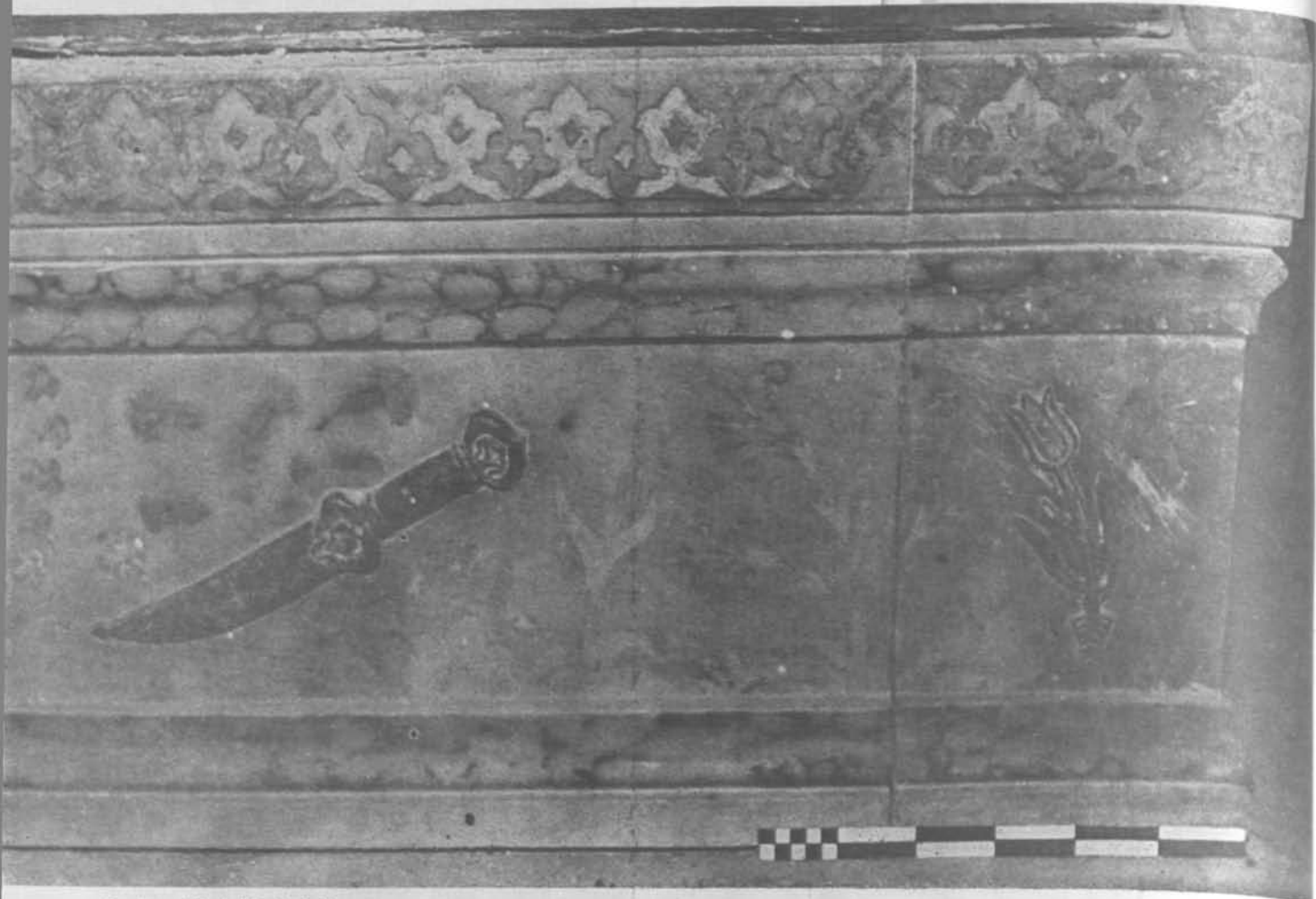
Resim : 12 Lahit 5. Genel Görünüş

Resim : 13 Lahit 5. Ayak Ucu

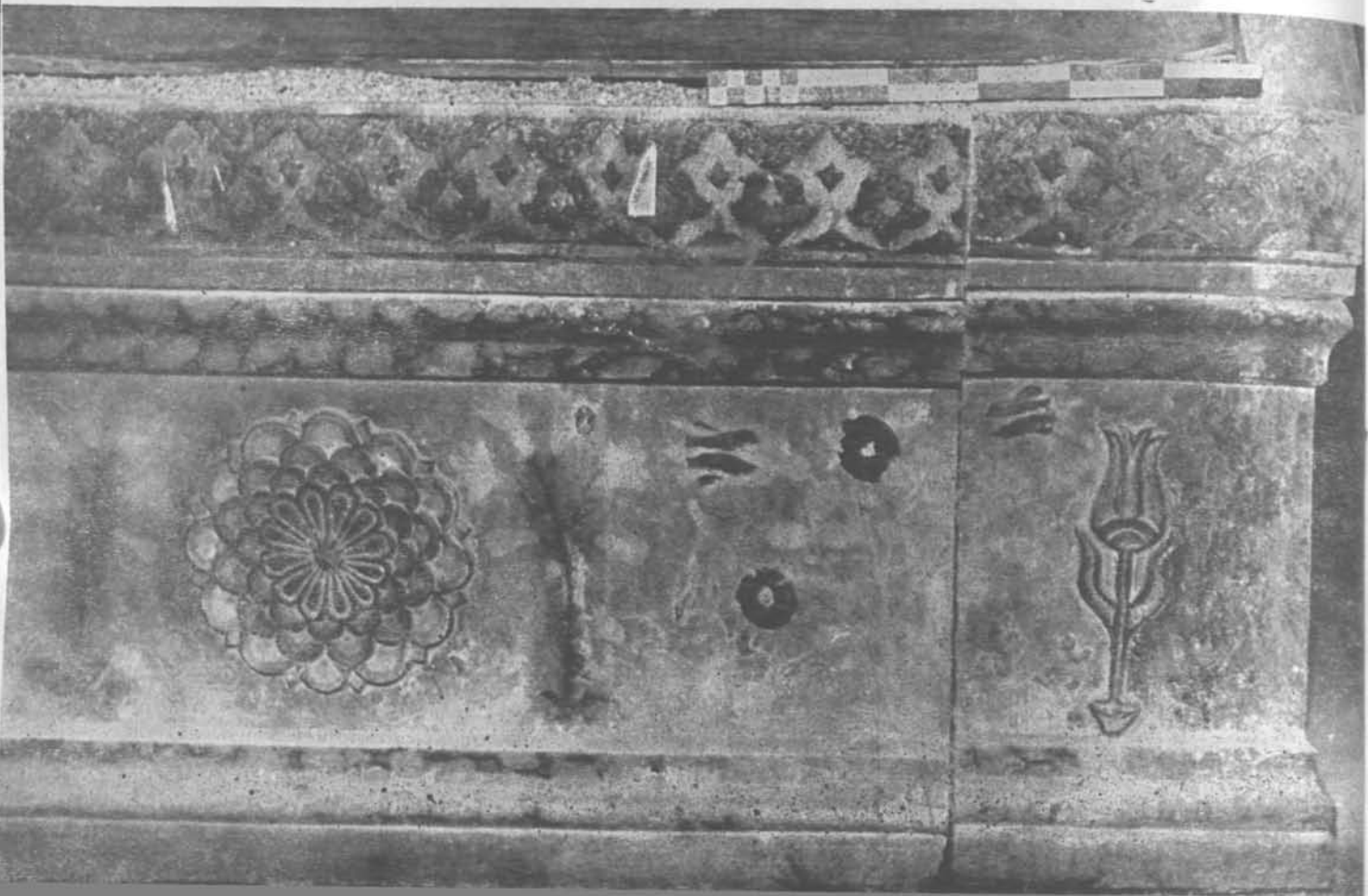

Piyale Paşa Türbesi
Lahit 5

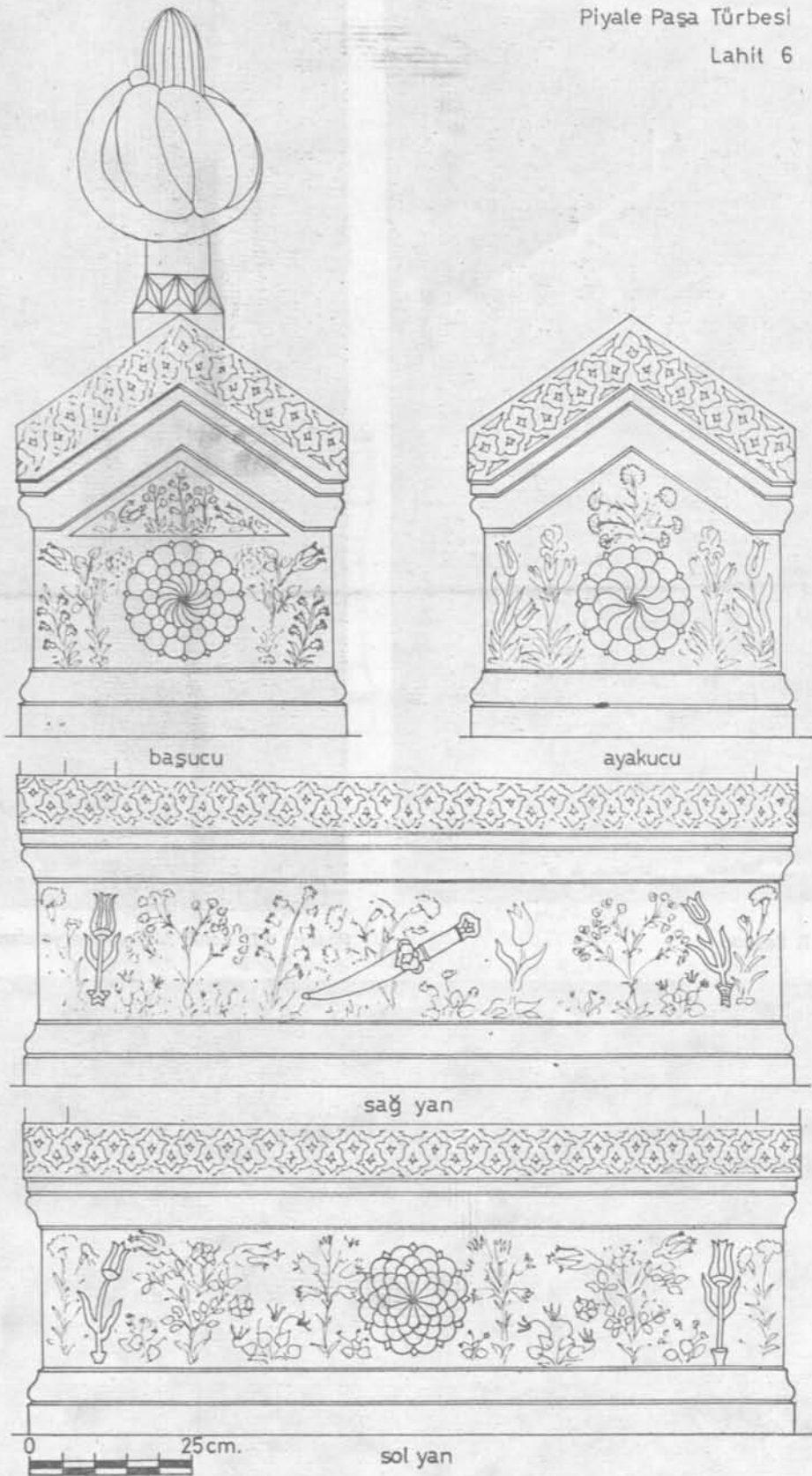
Resim : 14 Lahit 6. Sağ yanı

Resim : 15 Lahit 6. Sol yanı

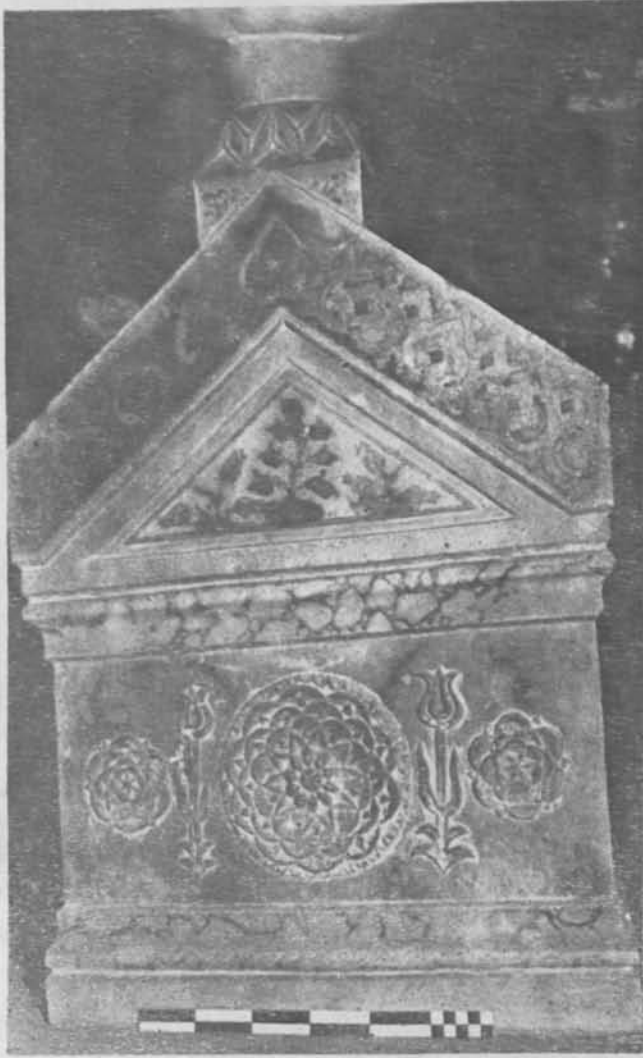

Piyale Paşa Türbesi

Lahit 6

Çizim : 8

Resim : 16 Lahit 7. Başucu

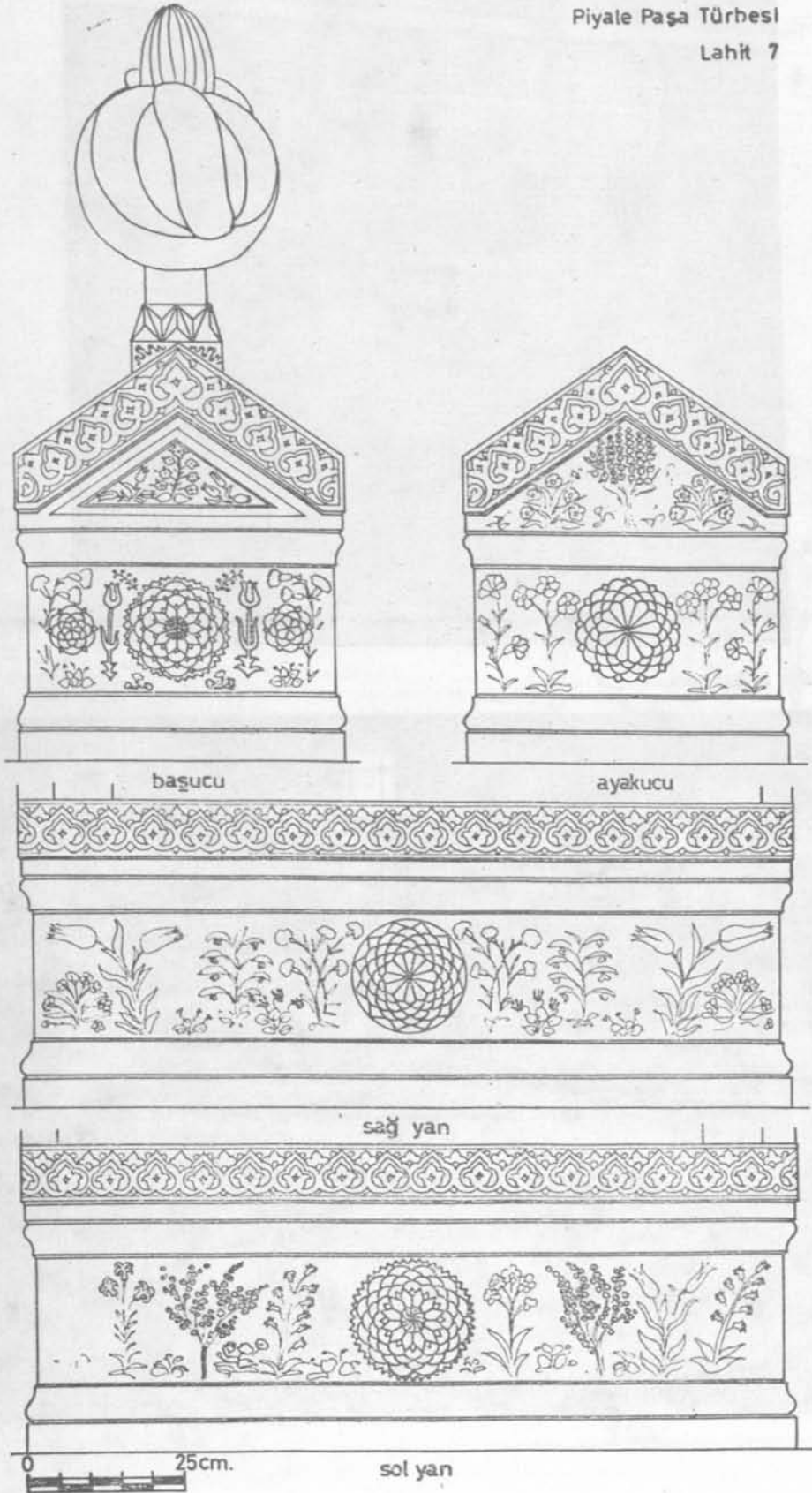

Resim : 17 Lahit 7. Kavuğun yandan görünüşü

Resim : 18 Lahit 7. Sol Yanı

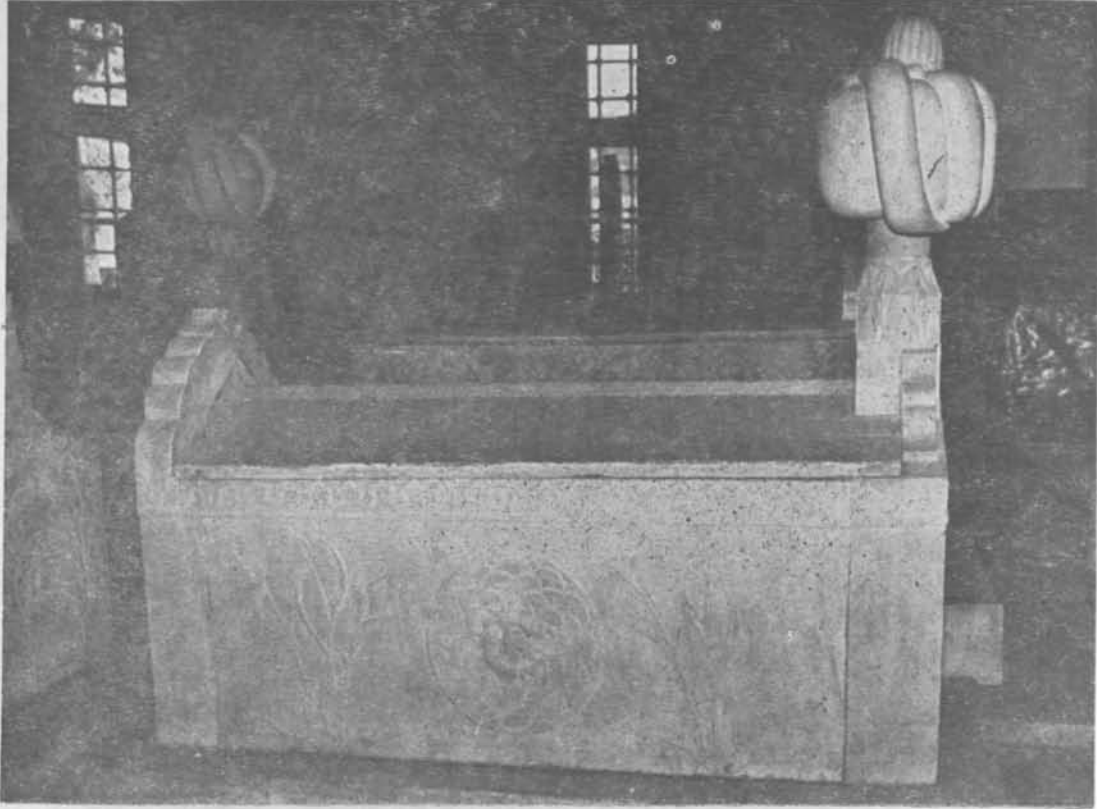
Piyale Paşa Türbesi
Lahit 7

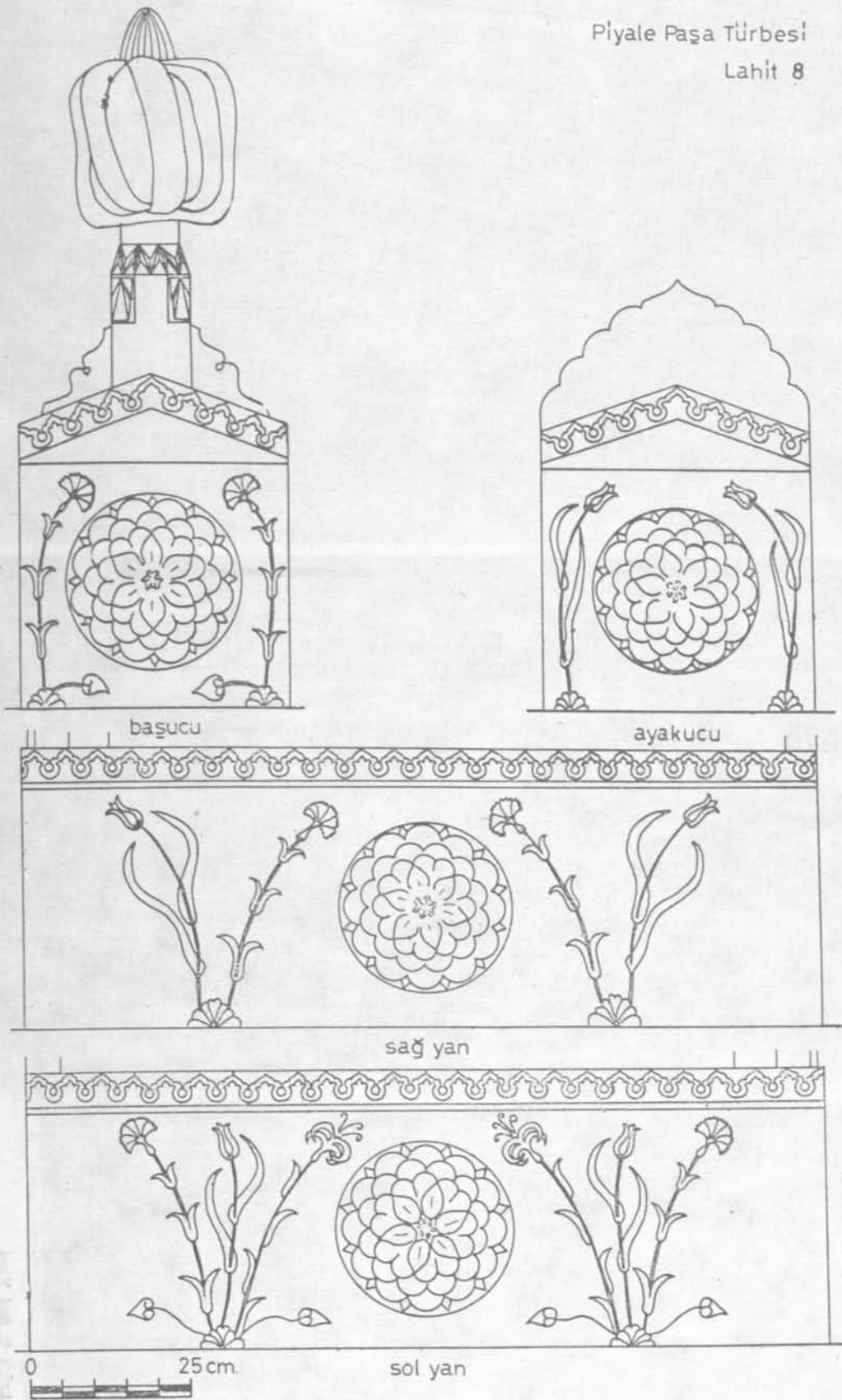

Resim : 19
Lahit 8.
Genel
Görünüş

Resim : 20 Lahit 8. Sol yanı

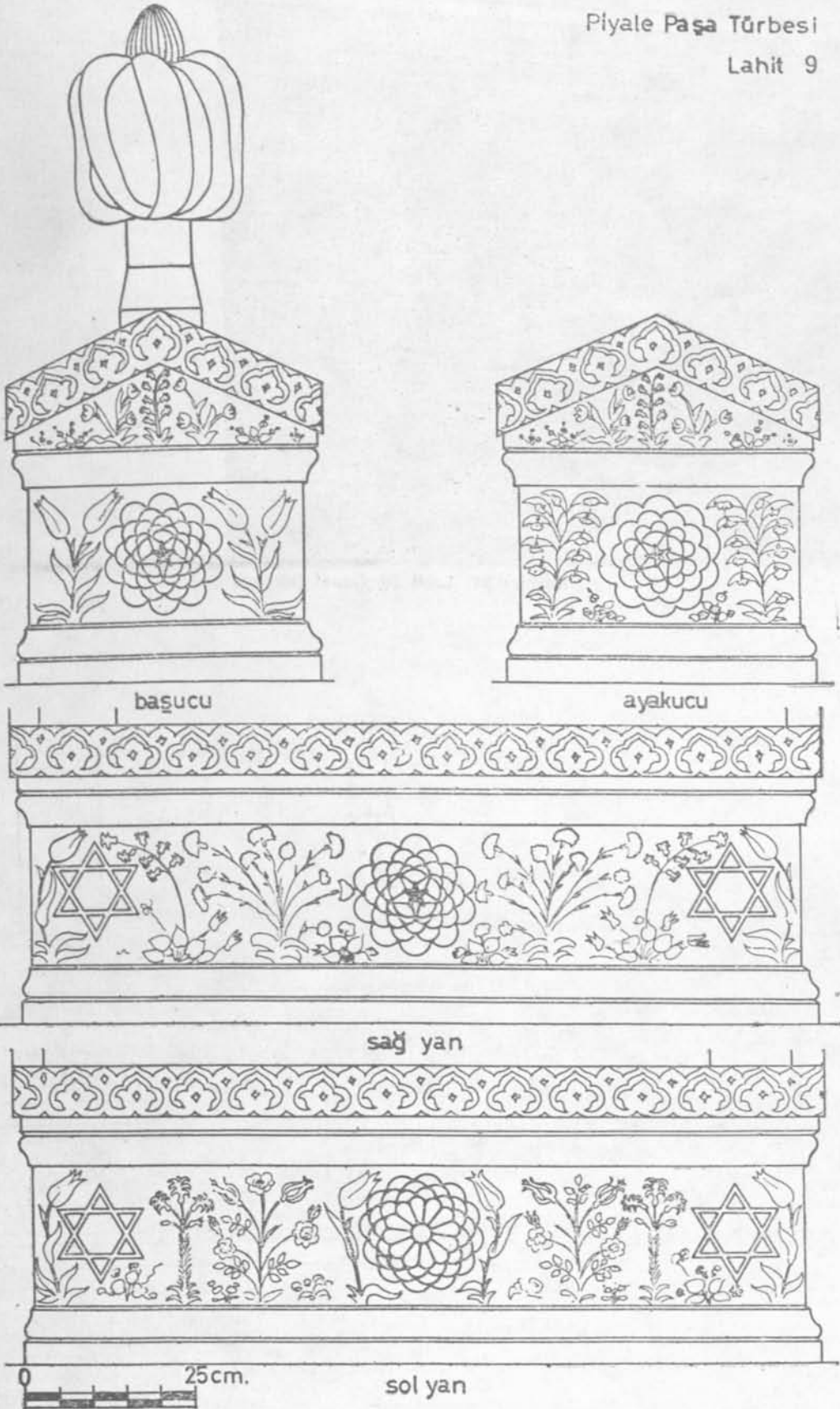

Piyale Paşa Türbesi
Lahit 8

Piyale Paşa Türbesi

Lahit 9

Resim : 21 Lahit 9. Arka Planda Lahit 4 görülmektedir.

Resim : 23 Lahit 9. Sol Yanı

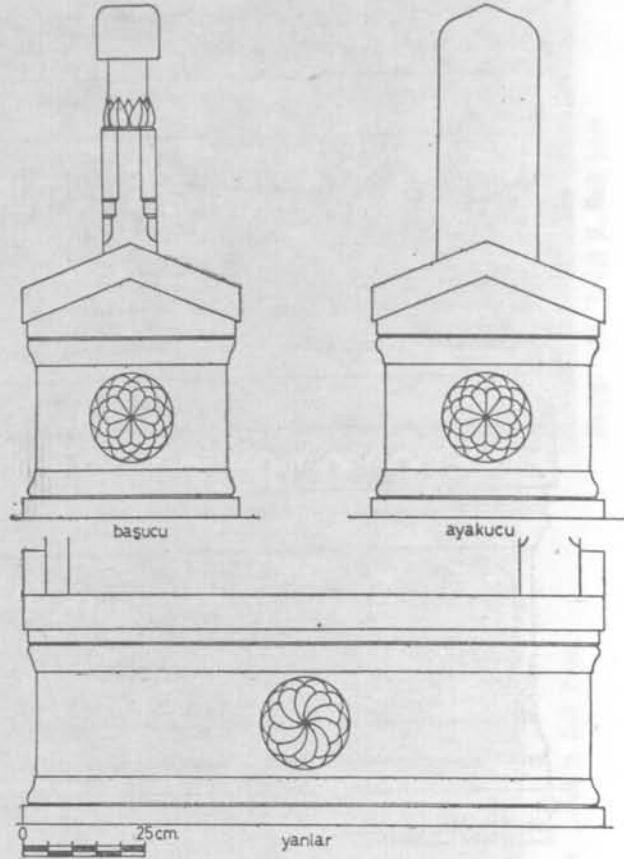

Resim : 22 Lahit 9. Sağ yanı

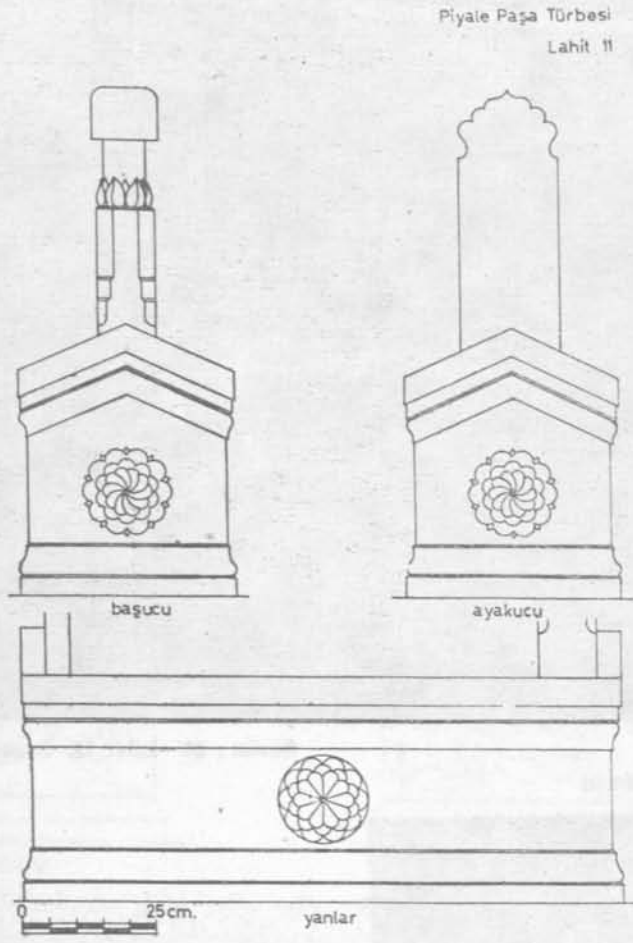

Resim : 24 Lahit 10. Genel Görünüş

Piyale Paşa Türbesi
Lahit 10

Çizim : 12

Çizim : 13

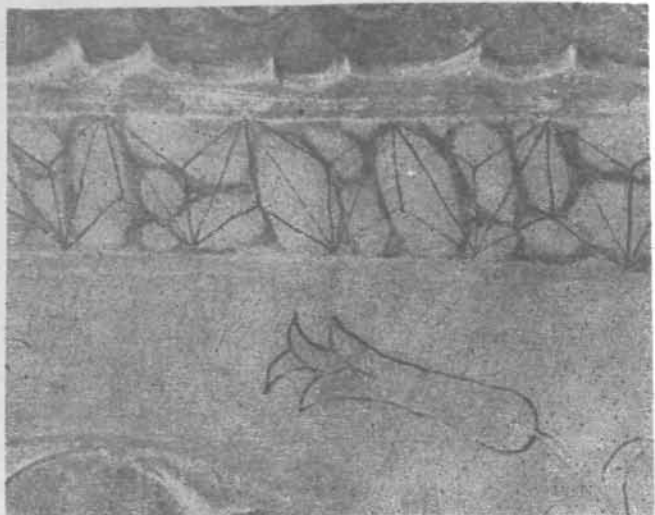

Resim : 25 Lahit 10 ve 11. Ayak ucundan görüşler

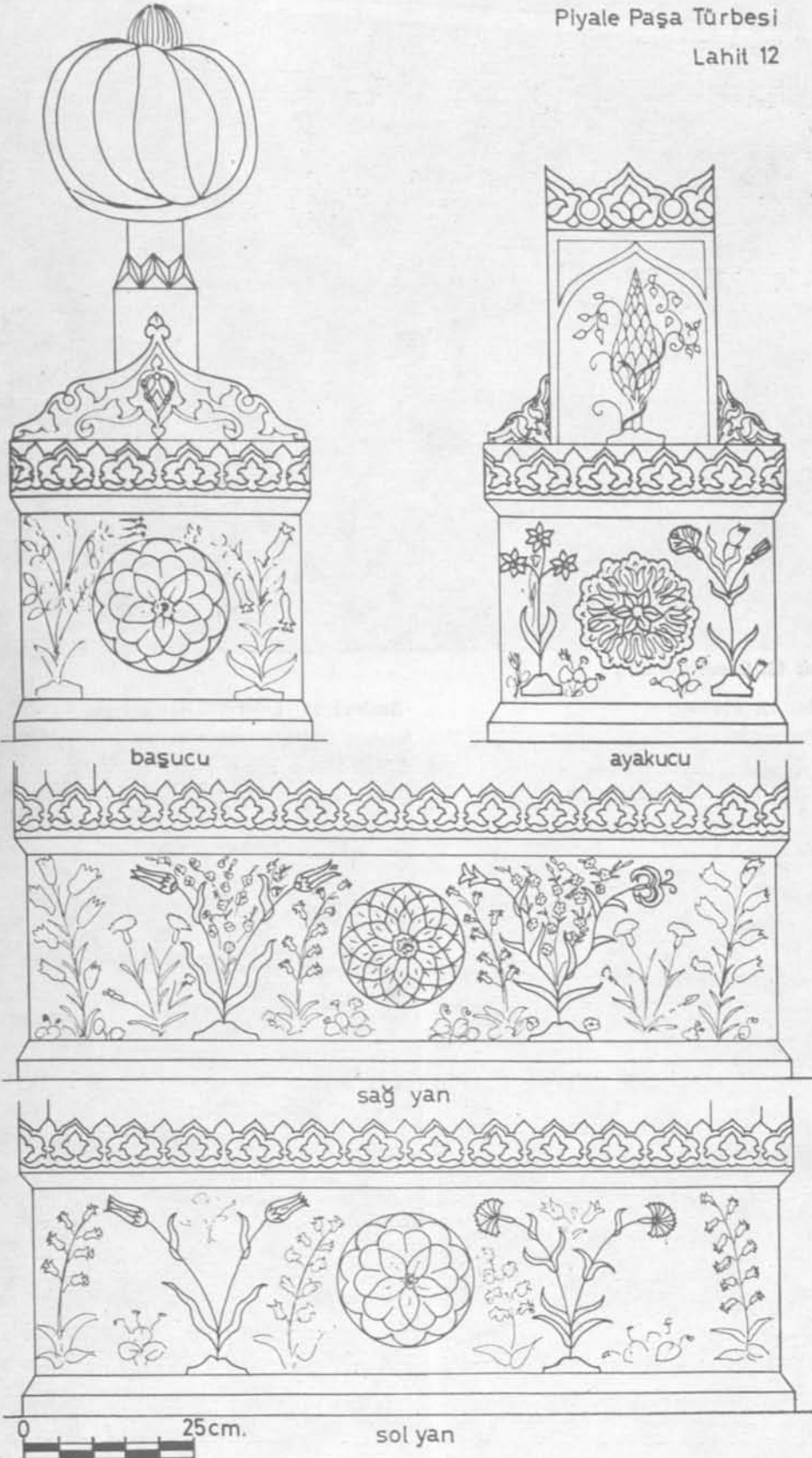

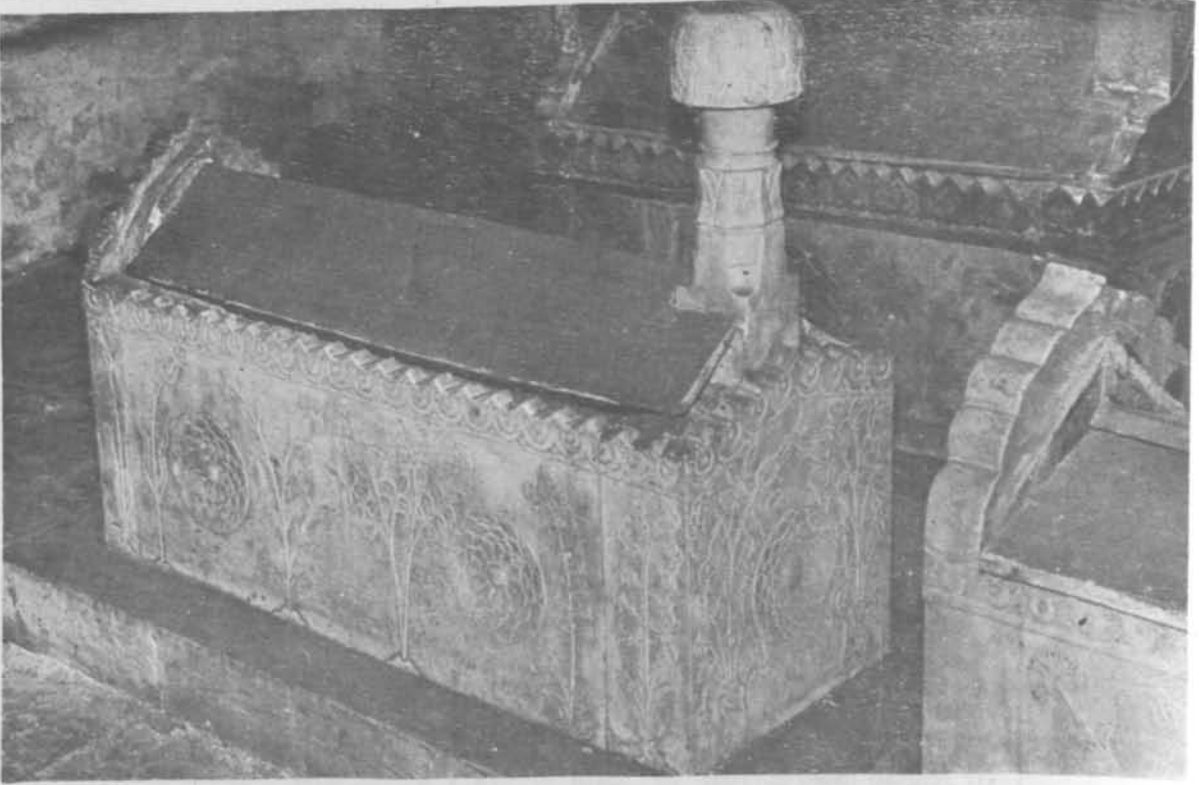
Resim : 26 Lahit 12. Genel Görünüş

Resim : 27 Lahit 12. Ayakucu

Resim : 28 Lahit 12. Başucundan detay
Kabartma için hazırlanan desen

Piyale Paşa Türbesi
Lahit 12

Resim : 29 Lahit 13. Genel Görünüş

Resim : 30 Lahit 13. Ayakucu

Resim : 31 Lahit 13. Hotoz kısmı

Piyale Paşa Türbesi

Lahit 13

